

Porträtteringar av den missbrukande föräldern

- en kvalitativ analys av fyra nordiska filmer

Chahrazad Danielsson Benachir & Zahra Salih Abdullahi

Handledare: Madeleine Wirzén

Portrayals of parental substance abuse

- a qualitative analysis of four Nordic films

Chahrazad Danielsson Benachir & Zahra Salih Abdullahi

Tutor: Madeleine Wirzén

Sammanfattning

Syftet med denna kvalitativa studie är att undersöka vilka egenskaper och beskrivningar som ingår i konstruktionen av en missbrukande förälder i fyra nordiska filmer. De studerade filmerna är *Trädgårdsgatan* (2017), *Mig äger ingen* (2013), *Submarino* (2010) och *Svinalängorna* (2010). Syftet med studien är även att undersöka hur framställningen av familjemedlemmars reaktioner på missbruket i filmerna bidrar till konstruktionen av den missbrukande föräldern. Studien utgår ifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv och använder narrativ metod. Två centrala teoretiska begrepp som används är *normalitet* och *avvikelse* för att analysera hur föräldrarnas föräldraskap konstrueras som antingen normalt eller avvikande. Eftersom narrativ metod används analyseras filmerna som berättelser, mer specifikt berättelser om familjer.

I studien har vi funnit att den missbrukande föräldern konstrueras genom önskvärda respektive avvikande egenskaper. I analysen har vi utifrån nyckelscener och nyckelcitat synliggjort de fem mest utmärkande egenskaperna som föräldern tillskrivits genom filmernas berättelser. Dessa är att vara socialt utsatt, ansvarslös, kontrollös, medveten (kring det som avviker) och känslomässigt nära till sitt barn. Egenskaperna har sorterats efter fem teman och under dessa har vi analyserat varje tillskriven egenskap och hur de bidrar till konstruktionen av den missbrukande föräldern i de studerade filmerna. Sammantaget visar vår studie att det är en viss stereotypisk bild av en förälder som förmedlas, men även en komplex sådan. Vår förhoppning med studien är att skapa medvetenhet kring hur film kan framställa, producera och reproducera vissa stereotypa bilder eller föreställningar för ett fenomen, som i detta fall är ett föräldraskap i missbruk.

Nyckelord

Föräldraskap, missbruk, film, normalitet, avvikelse, sociala konstruktioner

Keywords

Parenthood, substance abuse, film, normality, deviance, social constructions

Förord

Vi vill tacka vår handledare Madeleine Wirzén som har varit en otroligt engagerad, stöttande och hjälpsam handledare.

Vi vill även tacka varandra för att vi har uppmuntrat och stöttat varandra genom både lättare och svårare stunder under arbetets gång.

Norrköping juni 2022

Chahrazad & Zahra

Innehållsförteckning

1. Inledning och problemformulering	1
1.2 Syfte och frågeställningar	2
2. Tidigare forskning	3
2.1 Synen på ett bra föräldraskap	3
2.2 Föräldraskap och missbruk	5
2.3 Familj och missbruk	6
2.4 Föräldraskapets och missbrukets skildring i medier	7
2.5 Sammanfattande forskning	8
3. Teorianknytning	9
3.1 Socialkonstruktionism	9
3.2 Normalitet och avvikelse	9
4. Metod	11
4.1 Urval och empiriskt material	11
4.2 Narrativ analys	12
4.3 Analysschema	14
4.4 Analysprocess	15
4.5 Valda filmer	15
4.6 Trovärdighet	17
4.7 Etiska överväganden	18
5. Analys och resultat	19
5.1 Den socialt utsatta föräldern	19
5.1.1 <i>Sociala utsatthetens yttre attribut</i>	20
5.1.2 <i>Familjemedlemmar reagerar</i>	21
5.2 Den ansvarslösa föräldern	23
5.2.1 <i>Ansvaret förskjuts på barnet</i>	23
5.2.2 <i>Ansvarslösa val och prioriteringar</i>	25
5.3 Den kontrolllösa föräldern	29
5.3.1 <i>Missbruket introduceras</i>	29
5.3.2 <i>Missbruket eskalerar</i>	30
5.3.3 <i>Eskaleringen och kontrollförlusten påverkar föräldrarnas medvetenhet</i>	33
5.4 Den medvetna föräldern	35
5.4.1 <i>Strävandet efter nykterhet och normalitet</i>	35
5.4.2 <i>Medvetenhet genom tillbakablickar</i>	38
5.4.3 <i>Missbruket göms</i>	39
5.5 Den känslomässigt nära föräldern	40
5.5.1 <i>Känslomässig närhet överordnas basala behov</i>	40

5.5.2 <i>Kontakten mellan barnet och föräldern brister</i>	42
6. Sammanfattande diskussion	45
7. Kritisk reflektion	51
7.1 Studiens kunskapsbidrag	52
8. Referenslista	53

1. Inledning och problemformulering

Vad innebär det att vara en god förälder? Genom historien har föräldraskap värderats från olika synvinklar där vissa beteenden och handlingar setts som önskvärda och accepterade medan andra setts som avvikande. Som två skilda exempel var all form av barnaga fram tills 1979 lagligt och sågs som något normalt eller som en naturlig del av uppfostran (Unicef 2018), medan det under samma tidsperiod var olagligt för samkönade par att adoptera ett barn (Regeringen 2015). I dagens samhälle är det tvärtom: barnaga ses som ett oacceptabelt beteende och är olagligt. Lagen som förbjuder barnaga har med tiden fått “en kraftigt normerande effekt” i Sverige (Svenska dagbladet 2019). På samma sätt är det sedan 2003 fastställt i svensk lag att samkönade par ska ha samma möjlighet som heterosexuella par att bli adoptivföräldrar (Regeringen 2015). Med andra ord är synen på föräldraskap något som har förändrats och konstruerats med tiden, där förväntningar och föreställningar i förhållande till önskvärda respektive avvikande beteenden har ändrats.

Samhällets syn på vad som utgör det “goda” föräldraskapet konstateras i Socialstyrelsens handbok för utredning av barn och unga. I den hänvisas läsaren under rubriken “Vårdnadshavarens ansvar” till Föräldrabalken (1949:381) som lyder att barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Detta förklaras vidare som föräldrarnas ansvar. Föräldern förväntas kunna ge barnet trygghet, stabilitet, tillförlitlighet och möjliggöra för barnets individuella utveckling och integritet (Socialstyrelsen 2016, ss. 18-19). Detta anses också vara en normativ styrning genom att det implementeras i utredningar kring barns utsatthet och behov av skydd och stöd i Socialtjänsten, där föräldraskap och föräldraskapsförmåga inkluderas i utredningen (Socialstyrelsen 2012, s. 11).

I ovan nämnda utredningar kan det ofta dyka upp ärenden som berör missbruksproblematik. Missbruk tillhör en del av det sociala arbetets fält och anses vara en riskfaktor när man gör utredningar kring barn och deras hemsituation. Missbruk anses även kunna påverka föräldrarnas föräldraförmåga negativt (Socialstyrelsen 2012, s. 3). Vad som anses vara ett bra respektive bristande föräldraskap styrs av normer och värderingar som ändras över tid. På samma sätt är missbruk och en missbrukande förälder sammankopplat med föreställningar som tillsammans skapar en viss bild av fenomenet. Föreställningar och normer påverkar även den professionella socialarbetaren som kan sägas verka i en praktik som i hög grad styrs av normer kring vad som utgör ett gott föräldraskap (Svensson, Johnsson & Laanemets 2021, s. 19). Socialarbetaren behöver därmed reflektera kring egna värderingar och vilka normer som påverkar vad som anses vara bäst att göra i bedömningen eftersom konstruerade uppfattningar om ett fenomen även kan påverka beslut om insatser (Svensson, Johnsson & Laanemets 2021, ss. 19-20).

I förhållande till konstruerad kunskap väcktes vårt intresse att analysera film. Forskning har visat att en del av våra attityder gentemot olika samhällsfenomen och grupper påverkas av vår filmkonsumtion (Valentine & Freeman 2002; Freeman & Valentine 2004; Habel 2002). Film är något som funnits och konsumerats i samhället sedan slutet av 1800-talet (Svenska filminstitutet 2015). Film har använts i både utbildnings-, underhållnings- och även propagerande syfte, och har förmågan att påverka tittarens känslor, åsikter och uppfattningar av olika grupper av människor och verkligheten. Den har därigenom förmågan att skapa och förstärka redan existerande stereotyper (Freeman & Valentine 2004, s. 159). Disney är ett tydligt exempel på barndomsfilmer som givit en bestående inverkan för många av oss under uppväxten. Det finns forskning som belyser hur populära Disneyfilmer framställer fenomen som kön och etnicitet genom stereotypiska egenskaper och beteenden. Detta sker i både positiv och negativ bemärkelse som då påverkar vår bild av olika samhällsgrupper. Det är därför viktigt att kritiskt reflektera kring budskap som vi omedvetet har tagit och tar del av i konsumtionen av film (Wormer & Jubly 2016, ss. 591-592). Film och liknande medier förmedlar och reproducerar stereotypa bilder av olika kategorier av människor, vilket gör det till en intressant källa att använda för att undersöka sådana stereotyper. Mot bakgrund av detta blev vi nyfikna på hur missbruk och föräldraskap skildras i film och vilka egenskaper som tillskrivs en missbrukande förälder.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur den missbrukande föräldern konstrueras i filmatiseringar som innehåller berättelser om familjer. Syftet är även att undersöka hur familjemedlemmars framställda reaktioner¹ i filmerna bidrar till konstruktionen av den missbrukande föräldern. Studien utgår från följande frågeställningar:

- ◆ Hur skildras den missbrukande föräldern i film?
 - *Vilka önskvärda respektive avvikande egenskaper tillskrivs den missbrukande föräldern?*
- ◆ Hur bidrar framställningen av familjemedlemmars reaktioner i filmerna till konstruktionen av den missbrukande föräldern?

¹ Se förklaring för denna avgränsning under 4.1 *Urval och empiriskt material*

2. Tidigare forskning

Under följande kapitel redogör vi för tidigare forskning som valts efter relevans till vårt syfte och våra frågeställningar. Vi har hittat forskningsartiklarna genom databasen UniSearch med sökord såsom: “good parenting, poor parenting, addiction, media, parenthood, addiction, drug abuse, substance abuse, social construction, relatives”. I forskningen har verkliga upplevelser och uppfattningar om vad som utgör ett bra föräldraskap, ett föräldraskap i missbruk samt konstruktioner av föräldraskap och missbruk i olika medier undersökts. Eftersom vi även har undersökt hur familjemedlemmars reaktioner bidrar till konstruktionen av den missbrukande föräldern inkluderades också forskning som är inriktat på anhörigperspektiv.

För enkelhetens skull är forskningen uppdelad under fyra underrubriker: *Synen på ett bra föräldraskap, föräldraskap och missbruk, familj och missbruk och föräldraskapets och missbrukets skildring i medier*. Alla forskningsartiklar är internationellt publicerade och avgränsade från år 2000 och framåt. Vi avgränsade året eftersom vår studie kopplas till samtidens rådande normer och vi ansåg att äldre forskning eventuellt inte hade varit aktuell eller relevant för studien. Följande forskning med dess olika inriktningar har varit en grundläggande del för analysen av vårt empiriska material. Som exempel har den gett oss möjlighet att synliggöra likheter eller skillnader mellan de fiktiva konstruktionerna i filmerna och föräldrars och familjemedlemmars verkliga upplevelser.

2.1 Synen på ett bra föräldraskap

I studiens inledning redogjorde vi för att förväntningar och föreställningar kring en förälder och föräldraskap är bundet till samhällets rådande normer och utveckling. Under denna rubrik redogör vi för vad forskningen visat om synen på ett bra föräldraskap. Gemensamt har forskningen kring ämnet visat att barnet står i centrum och att barnets uppförande direkt speglar föräldrarnas uppföstran, där synen på det “goda” föräldraskapet skiljer sig mellan olika perspektiv. Forskningen pekar ut en mängd faktorer som uppfattas hänga samman med ett gott eller dåligt föräldraskap. I en studie av Lo Cricchio et al. (2019, ss. 1589, 1591-1593) som involverade fokusgruppsdiskussioner med 30 mödrar synliggjordes två övergripande faktorer som ansågs karaktärisera den “goda” föräldern. De två faktorerna var disciplin och tillgivenhet. Underteman till disciplin var bland annat hur barnet uppför sig, hot om bestraffning, att vara konsekvent och att lära barnen om respekt. Underteman till tillgivenhet var kärleksfullhet, kramar och pussar, säga “jag älskar dig”, ha kvalitetstid, kunna se på världen ur barnets perspektiv och låta barnet få pröva på saker själv. Mödrarna diskuterade att balansen mellan kärlek och kontroll skapar en bra relation till barnet. Motsatsen till ett bra föräldraskap karaktäriserades av ointresse och oengagemang hos föräldern gentemot barnet och att föräldern lät barnet göra vad det ville, vilket kunde resultera i att barnet uppförde sig dåligt mot andra människor.

Till skillnad från studien ovan, som belyser upplevelser av hur en god förälder förväntas agera, belyser en studie av Lanctôt och Turcotte (2018, ss. 83, 85) en annan vinkel på ämnet. I deras studie intervjuades kvinnor som i ungdomen var placerade i HVB-hem om deras upplevelser av moderskap som vuxen. Kvinnorna i studien förhöll sig till hur man *inte* förväntas agera för att anses vara en god förälder. I studien lyftes att kvinnorna ville uppnå en internaliserad bild av ett idealistiskt moderskap. Detta manifesterade sig genom självskapade begränsningar och ansträngningar i vardagen för att undvika deras rädslor; att reproducera deras föräldrars föräldraskap och uppfostra "små monster" eller att utsätta sina barn för fara, samt att myndigheter skulle omhänderta deras barn. Specifika faktorer som kopplades till ett dåligt föräldraskap var till exempel att dricka alkohol framför sitt barn eller ägna mycket tid åt vänner och andra aktiviteter utanför familjen istället för åt sitt barn. Kvinnorna kunde alltså inte beskriva positiva sätt att uppnå ett gott föräldraskap, utan förhöll sig istället till vad som *inte* bör göras som en bra förälder utifrån deras egna erfarenheter av sina föräldrar.

En inblick i professionellas syn på föräldraskap finns i en svensk studie av Björkhagen Turesson (2020, ss. 377-378). Studien baserades på tre socialarbetares dagboksanteckningar utifrån sitt arbete med 15 familjer. Samtliga familjer hade fått insatser genom enheten för barn och unga på Socialtjänsten, där mödrarna i varje familj hade någon form av diagnos för psykisk ohälsa. Resultatet visade bland annat att socialarbetarna förhöll sig till normativa arbetssätt genom att utgå ifrån sina arbetsplatsers riktlinjer gällande barnuppfostran. Riktlinjerna riskerade ibland att krocka med familjernas levnadssätt och individuella behov. Man kunde se ett starkt disciplinerande förhållningssätt från socialarbetarna kring till exempel föräldrarnas amning och huruvida de skulle sova bredvid sina barn eller inte, med ett underliggande syfte att hålla familjen till vad som ansågs normativt korrekt. I studien diskuterades att den huvudsakliga faktorn till att föräldrarna sågs som "parents at risk" (Björkhagen Turesson 2020, s. 377) var på grund av att det fanns psykisk ohälsa med i bilden, vilket kunde stämpas som en avvikande egenskap. I studien diskuterades vidare att det kan finnas risk för att psykisk ohälsa hos föräldern påverkar barnets utveckling negativt, men också att större vikt läggs på riskfaktorer i jämförelse med beaktande av vilka skyddsfaktorer som finns. Det resulterade i att socialarbetarna bedömde att föräldrarna hade sämre föräldraförmåga. Även om studien fokuserade på psykisk ohälsa som avvikande beteende tänker vi att liknande förhållningssätt kan appliceras på ärenden som har med missbruk att göra, eftersom missbruk också ses som avvikande. Detta går i linje med föräldrars upplevelser av att ha blivit dömda och stigmatiserade av myndigheter utifrån sina missbruk i nämnda studier under rubriken 2.2 *Föräldraskap och missbruk*.

2.2 Föräldraskap och missbruk

Missbruk är något som ses som avvikande i samhället och forskning lyfter hur föräldrar med missbruksproblematik förhåller sig till det på olika sätt. Couvrette, Brochu och Plourde (2016, s. 302) har undersökt kvinnors upplevelser av att vara förälder i ett missbruk. I studien beskrevs en medvetenhet hos kvinnorna kring samhällets förväntningar på moderskap och att deras livsstil inte gick i linje med det. Det ledde i sin tur till att de omfamnade två typer av moderskap; en idealiserad och en avvikande som då påverkade hur de förhöll sig till det egna missbruket. I studien lyftes deras förhållningssätt till samhällets förväntningar på önskvärda respektive avvikande egenskaper i moderskapet, som vidare lett till att de hade skapat en egen identitet, "the deviant good mother" (Couvrette, Brochu & Plourde 2016, s. 303). Denna identitet tillät dem att upprätthålla en avvikande livsstil men samtidigt vara en bra förälder. Några kvinnor uttryckte också att brukandet av droger hjälpte dem att vara en bättre förälder. Att vara influerad av droger beskrevs av vissa föräldrar var hjälpsamt för att känna sig empatisk, öppen och lugn gentemot sitt barn (Couvrette, Brochu & Plourde 2016, s. 301).

I en annan studie av Valentine, Smyth och Newland (2019, ss. 119-121) intervjuades åtta drogbrukande föräldrar om deras upplevda föräldraskap, som visade liknande resultat som studien ovan. Föräldrarna hade skapat strategier som skulle försäkra att deras droganvändning inte påverkade deras barn negativt, såsom att anpassa tid och rum till droganvändning och se till att droger inte syntes i hemmet. Föräldrarna uttryckte att de kände skuld känslor, men gick emot tanken på att bli stigmatiserade och endast identifierade som droganvändare. De uttryckte att det fanns många andra delar till deras person, framför allt att vara en förälder. Vidare nämndes åtgärder för att försäkra sig om barnets säkerhet, till exempel disciplin för att separera när tid gavs till barnet och när tid gavs till att köpa eller ta droger. Liknande resultat belystes i en studie av Holland et al. (2013, s. 1498). Föräldrar i ett pågående missbruk beskrev i studien att de förhöll sig till stigmatiseringen av deras föräldraskap genom att distansera sig från stämpeln att de var misslyckade föräldrar på alla vis. Föräldrarna menade att även om det fanns brister i deras föräldraskap såg de ändå till att barnen hade kläder, skor och mat på bordet.

Fyndet i studierna ovan, som visar på föräldrars strategier och förhållningssätt för att vara en tillräckligt bra förälder trots missbruk, skiljer sig mot andra studier. Dyba et al. (2019, s. 111) och Coyer (2001, s. 75) undersökte upplevelser hos föräldrar i missbruksbehandling där föräldrarna uttryckte depressiva uppfattningar om sig själva som föräldrar. Föräldrarna upplevde starka känslor av skuld, bristande kompetens gällande uppfostran och självttvivel kopplat till sin föräldraroll. Fler faktorer som nämndes var svårigheten att hitta sin föräldraidentitet utöver insikten att drogmisbruket måste upphöra. Föräldrarna uttryckte behov av att lära känna sig själv för att kunna utforska vem man är för sitt barn, både fysiskt och mentalt. Föräldrarna uttryckte också att fokus låg på att tillgodose basala behov snarare än att

bygga djupare relationer till sina barn, ofta på grund av att de hade upplevt detta när de själva var barn. Holland et al. (2013, ss. 1499-1500) menar i sin studie att föräldrar som kommit längre i sin behandling kunde reflektera mer kritiskt kring deras tidigare föräldraskap i missbruk. De betonade vikten av känslomässigt stöd till barnet, att vara konsekvent, att ha rutiner och tillgodose barnets känslor av trygghet.

Ytterligare en konsekvens av missbruket som beskrivits av föräldrar i andra studier (Valentine, Smyth & Newland 2019, s. 121; Virokannas 2011, s. 338) var undvikande av kontakt med sociala myndigheter för barn och unga. Undvikandet grundade sig på föräldrarnas erfarenheter av att ha blivit stigmatiserade, rädsla att bli dömda eller få sina barn fräntagna på grund av deras droganvändning. Rädslan för stigmatisering eller för negativa konsekvenser kunde för vissa föräldrar vara så stark att de exempelvis undvek att söka sjukvård för sina barn.

2.3 Familj och missbruk

Missbruk är något som forskning visar inte endast påverkar den som missbrukar utan även personens närstående. I en studie av Burnett et al. (2006, s. 181) intervjuades vuxna som under barndomen växt upp med en förälder med alkoholmissbruk. Studiens resultat visade att det fanns risk att utveckla "parentification", vilket är ett begrepp som beskrivs som en process där barnet och föräldern får ombytta roller. Tedgård et al. (2019, ss. 230-231) beskrev i sin studie att "parentification" kan innebära att ta större ansvar för småsyskon, behöva trösta sina föräldrar, agera som medlare mellan dem eller ha kontakt med myndigheter åt dem. Detta kunde resultera i att barnet inte fick tillräckligt med sömn, tid för egna studier eller utrymme att utveckla sociala färdigheter och reglering av känsloliv. Vidare beskrev de intervjuade en tystnadskultur inom familjen under deras uppväxt. Det var inte ett uttalat förbud att tala om föräldrarnas missbruk, däremot upplevdes det ändå som ett förbud genom att ingen nämnde missbruket eller att alla i familjen låtsades som ingenting. Konsekvenserna av detta kunde vara kognitiva- och emotionella svårigheter där de intervjuade inte kunde återge vad som egentligen hade skett under uppväxten, vilket i sin tur ledde till en större risk för utveckling av bland annat psykisk ohälsa (Tedgård et al. 2019, ss. 236-237, 240).

I studien ovan intervjuades vuxna kring deras barndomsupplevelser till föräldrar i missbruk, medan Orford et al. (2010, s. 45) i deras studie istället intervjuade anhöriga såsom partners, mödrar, fäder, syskon och barn till familjemedlemmar med ett pågående missbruk. I studien beskrev anhöriga upplevelser av stress och att relationen var påfrestande och konfliktfylld. En röd tråd genom studiens resultat var att relationerna mellan den missbrukande familjemedlemmen och anhöriga innefattade ensidiga investeringar, exempelvis ekonomiska eller känslomässiga, som lett till besvikelse hos de anhöriga (ibid.). Familjelivet påverkades av ekonomiska påfrestningar, stämningen i hemmet och konflikter kring hur missbruket skulle

hanteras av anhöriga. Vidare uttrycktes en oro för barnen och hur de påverkades av missbruket. Det sociala livet beskrevs som begränsat då det fanns en oro och rädsla för hur familjemedlemmen med missbruk skulle uppträda inför människor, samt rädsla att få kritik av utomstående som då skulle kunna medföra känslor av skam (Orford et al. 2010, s. 49).

2.4 Föräldraskapets och missbrukets skildring i medier

Bilder av olika fenomen förmedlas, produceras och reproduceras genom det som visas i medier. Det som visas kan också vara vinklat eller överdrivet. Ett exempel vi nämnde i studiens inledning var hur Disneyfilmer kan ge uttryck för vissa föreställningar och stereotyper kopplat till kön och etnicitet. Hur föräldraskap och missbruk skildras i media blir därför intressant för vår studie. Forskning visar att medier framställer vissa typer av budskap, föreställningar och förväntningar på föräldrar och på personer med missbruksproblematik. I en norsk-svensk studie av Assarsson och Aarsand (2011, ss. 89-90) undersöktes det idealiserade föräldraskapet och hur detta skildras och konstrueras i media, i detta fall i ett amerikanskt magasin och en svensk TV-show. Resultatet visade att de undersökta medierna agerar som en slags lärare för föräldrars livslånga lärande och identitetsbyggande, där föräldern ses som ansvarig vuxen som förväntas kunna utveckla och förbättra sitt föräldraskap genom att vara öppen för förändring. I studien diskuterades att detta lärande utgår ifrån att det finns "experter" som vet vad som är bäst för ett barns uppfostran och att de genom media visar vägen och verktygen till ett bra föräldraskap. Föräldrar förväntas kunna lära sig att följa dessa experters råd för att nå upp till normer och förväntningar. Enligt studiens fynd anses föräldrar med andra ord vara oförmögna att uppfostra sina barn på egen hand och att guidning behövs. Genom medierna förmedlades att föräldraskapsidealet innefattar att vara kontinuerligt involverad och engagerad i alla delar av barnets liv. Detta inkluderar det fysiska och psykiska välmåendet, barnets utveckling till att bli en lyckad person och ansvar över barnets olika aktiviteter. Vidare inkluderas också ett ansvar över eventuella faror samt att tillgodose barnets alla behov.

I en annan studie (Sulkunen 2007, ss. 555-556) undersöktes hur olika sorters missbruk porträtteras och kan tolkas i filmscener. I studien kom författaren fram till att en övergripande syn på missbruk är en bristfällighet i vilja och kontroll i bruket av drogen, särskilt i sällskap med andra. I studien diskuterades att detta går emot normen att vuxna människor i samhället förväntas kunna kontrollera sig själva med hjälp av sin viljestyrka. Viljestyrkan och även kompetensen hos den vuxna personen som förväntas kunna hantera sin missbrukssituation ses därmed som försvagad. Den missbrukande personen ses med andra ord som avvikande, "den andre", som inte lyckas åstadkomma det som förväntas av denne och som därmed inte går att lita på. I studien diskuterades även att filmer har förmågan att överdriva vissa uttryck eller porträtteringar hos den missbrukande personen, som till exempel den sociala isoleringen som konsekvens av missbruket och stigmatiseringen.

Ovannämnda studiers fynd visar alltså att det finns en förväntning på föräldrar att ta del av nya tillvägagångssätt som ständigt lärs ut för att kunna bli bättre i sina föräldraskap. Experter finns till hands genom medieplattformar för att guida föräldrar till det idealiserade föräldraskapet. När det gäller missbruk förväntas det däremot att den enskilde ska vara sin egen expert och veta hur denne som vuxen person ska förhålla sig till alkohol- eller drogbruk på ett balanserat sätt.

2.5 Sammanfattande forskning

Studier om föräldraskap och missbruk ger värdefull kunskap om vilka normer och föreställningar som länkas samman med dels föräldraskap, dels med missbruk. Utifrån den redovisade forskningen går det att se en mängd faktorer som karaktäriserar och kännetecknar ett normalt respektive ett avvikande föräldraskap. Detta har visats med hjälp av studier kring föräldrars syn på ett gott respektive dåligt föräldraskap och hur föräldrar i missbruk eller missbruksbehandling upplever sitt eget föräldraskap. Forskningen har också visat hur medier skapar olika föreställningar och budskap för hur en förälder och en missbrukande person förväntas vara eller agera i samhället. Sammanfattningsvis visar forskningen att det finns vissa beteenden och egenskaper som tillskrivs den "goda" föräldern respektive den missbrukande föräldern.

3. Teorianknytning

Under detta kapitel kommer vi att redogöra för studiens teoretiska utgångspunkt och vilka centrala, teoretiska begrepp som har använts i analysen.

3.1 Socialkonstruktionism

Vår studie har utgått ifrån en socialkonstruktionistiskt teoretisk ram. Det innebär en kritisk hållning till hur vi förstår och tolkar vår sociala värld och till det som tas för givet (Burr 2015, s. 2). Socialkonstruktionism kan ses som ett paraplybegrepp med många olika inriktningar. Det gemensamma för dessa är att de grundar sig på idén om att förståelsen för det som sker i vårt samhälle, och det som uppfattas som verklighet, skapas, upprätthålls och förändras genom våra interaktioner med varandra (Allwood & Erikson 2017, ss. 145-146). Genom detta skapar vi oskrivna, underförstådda överenskommelser för olika fenomen, och därigenom uppstår även normer som skiljer vad som ses som normalt och inte normalt. Wenneberg (2010, ss. 29-30) menar att det finns tre utgångspunkter för hur sociala konstruktioner påverkar synen på verkligheten. Den första är språket och språkliga begrepp i samspel med andra människor. Den andra är tidsaspekten som berör hur vårt nutida samhälle med dess förhållanden och värderingar ser ut, som dessutom utvecklas hela tiden. Den tredje belyser vad vi får för kunskap beroende på tekniska förutsättningar och vad vi genom teknik kan få reda på. Den tredje utgångspunkten är relevant för vår studie eftersom film är en del av massmedia som genom teknisk utveckling kommit att bli en viktig och inflytelserik produkt för samhällets konsumenter. Eftersom föräldraskap i missbruk är ett fenomen som kan förstås på olika sätt beroende på hur det har konstruerats ansåg vi denna teoretiska utgångspunkt som givande.

3.2 Normalitet och avvikelse

Två begrepp som varit centrala i studien utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv är *normalitet* och *avvikelse*. Enligt Svensson (2007) kan begreppet "normal" betraktas som det eftersträvarsvärda och det man vill vara i samhället. Begreppet kan i stora drag ses som att vara som vanligt eller vara som de flesta andra (Svensson 2007, s. 17). Normalitet innefattar ett upprätthållande av samhällliga värderingar och av det som i samhället kopplas till önskvärdhet. Genom sociala interaktioner och utefter samhällets rådande normer lär sig människan vilka beteenden som är accepterade och förväntade. Dessa samhällsvärderingar är inte objektiva utan styrs av kulturella och historiska kontexter och kan skilja sig beroende på sammanhang. Historiskt förenades begreppet "normal" med sådant som kännetecknades som det goda och det rätta. Normaliteten kunde också ses som det friska medan motsatsen, det onormala eller avvikande, kunde ses som det sjuka. Eftersom det normala och det avvikande står i relation till varandra innebär det således att samhället innefattar både "normala" och "avvikande" individer (Svensson 2007, ss. 18-20).

Utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv kan föräldraskap ses som ett begrepp som laddas med kulturspecifik förståelse och innebörder men även som något som visas upp och *görs* på olika arenor (Lind et al. 2016, s. 3, se även Lupton & Barclay 1997, ss. 10-11). Den “goda” föräldern eller det “goda” föräldraskapet är utifrån ett konstruktionistiskt synsätt något som skapas och förmedlas genom bilder, gestaltningar och texter (Mitchell 2021, s. 69). Föräldraskap och barn är två begrepp som är tätt sammanlänkade. Lind et al. (2016, s. 5) menar att det inte är möjligt att förstå föräldraskap utan att också relatera det till barn och barndom. Vad barn beskrivs behöva och vad föräldrar förmedlar att de ser som eftersträvansvärt synliggör därmed normer för det “goda” föräldraskapet (Lind et al. 2016, s. 7; Mitchell 2021, ss. 69-70).

Mot bakgrund av detta har vi i vår studie undersökt hur den missbrukande föräldern gestaltats och konstruerats utifrån vad som förmedlats som normalt respektive avvikande. Med ett socialkonstruktionistiskt perspektiv på föräldraskap har vi betraktat filmernas gestaltningar av den missbrukande föräldern som kulturella uttryck för normativa synsätt på det “goda” respektive “dåliga” föräldraskapet. Det har i sin tur bidragit med värdefull kunskap om stereotypa föreställningar om hur en missbrukande förälder antas vara och agera. Vi har analyserat vårt material med ett reflexivt förhållningssätt och med en medvetenhet kring den egna förförståelsen för föräldraskap och missbruk. Vi reflekterar mer kring förförståelse under rubriken *4.2 Narrativ analys* i metodkapitlet.

4. Metod

Under följande kapitel redogör vi för våra urvalskriterier och vårt empiriska material. Vi beskriver därefter vår analysmetod och vilka tillvägagångssätt som vi har utgått ifrån i analysen av materialet. I slutet av kapitlet redovisar vi våra valda filmer, studiens trovärdighet och våra etiska överväganden.

4.1 Urval och empiriskt material

Vårt empiriska material utgörs av fyra nordiska filmer som är producerade för underhållningssyfte. Inför insamlingen av materialet skapade vi fem urvalskriterier som vi utgick ifrån. Dessa avsåg att hjälpa oss att hitta filmer som överensstämde med det vi syftade till att undersöka (Svensson & Ahrne 2015, s. 22).

Vi utgick efter följande urvalskriterier:

- ◆ Filmens produktionsår ska vara från 2010 och framåt.
- ◆ Filmen ska vara nordisk.
- ◆ Filmens genre ska vara drama.
- ◆ Filmens handling ska innefatta berättelser om familjer där missbruk förekommer hos åtminstone en förälder.
- ◆ Filmerna ska innefatta olika familjekonstellationer.

En avgränsning på filmernas produktionsår gjordes eftersom filmer mer eller mindre speglar sin samtid och har en effekt på samhällets rådande normer (Lacey 1998, ss. 144-145, 189). Därtill ändras normer och föreställningar i samhället över tid vilket också kan ha en påverkan på hur stereotyper och fenomen framställs i film. Antalet filmer bestämde vi utifrån både arbetets tidsram och mättnaden av material. En avgränsning på filmernas geografiska område gjordes eftersom vissa dimensioner av ett föräldraskap, och därigenom konstruktionen av dem i media, kan vara kontextbundet beroende på geografiskt område (Lacey 1998, s. 8). Som exempel skiljer sig välfärdsstaten och Socialtjänsten i Norden i jämförelse med USA. En geografisk avgränsning ger även möjlighet till större kontinuitet och därmed en tydligare uppfattning om det som studeras (Svensson & Ahrne 2015, s. 22). Vi avgränsade till genren drama eftersom vi sett att föräldraskap, interpersonella relationer, missbruk och familjeliv är ämnen som ofta förekommer och porträtteras i dramafilmer. Att avgränsa till en specifik genre ger även möjlighet till en viss kontinuitet och likhet i materialet (Lacey 1998, s. 35).

Vi avgränsade inte till en viss typ av familjekonstellation, utan ville istället välja filmer som innefattar olika typer av familjekonstellationer eftersom variationen kunde möjliggöra för en bredare och djupare analys. Studien inkluderade ingen ambition att studera föräldraskap utifrån ett genusperspektiv, vilket gjorde att vi inte avgränsade vårt urval till att endast innefatta

skildringar av till exempel moderskap. Gällande skildringar av omgivningens reaktioner avgränsade vi oss till att undersöka familjemedlemmars reaktioner och valde därmed att inte inkludera reaktioner från övriga i omgivningen. Avgränsningen har gjorts med anledning av att samtliga filmer är berättelser om familjer där en eller flera föräldrar har en missbruksproblematik. Det innebär att samtliga berättelser även innehåller barn till de missbrukande föräldrarna. I och med detta är det också barnen och familjemedlemmarna som tar mest plats i berättelsen och därmed får centrala roller. I syfte att undersöka hur den missbrukande föräldern konstrueras blir det därför mest fruktbart att fokusera på barn och familjemedlemmars reaktioner i berättelsen.

Till insamlingen av vårt empiriska material använde vi en filmlista inriktad på missbruk och anhörigperspektiv. Listan hittades via Google och har publicerats på en offentlig blogg (Bång 2018). Författaren hade inkluderat fyra filmer i listan som överensstämde med våra urvalskriterier, vilka blev filmerna som valdes till studien. För att få mer information om filmerna och dess handlingar använde vi oss av filmdatabasen IMDb. Alla filmer har varit tillgängliga på streamingtjänster som Viaplay, C more och HBO Max eller kunnat lånas som DVD-film på ett bibliotek.

4.2 Narrativ analys

I denna kvalitativa studie har vi använt oss av en narrativ metod för att analysera vårt material. Narrativ metod och analys är ett svårdefinierat begrepp och ses ofta som ett fält som tar sig an berättelser utifrån många synvinklar. Det finns inte *en* narrativ metod utan flera olika (Johansson 2005, s. 20). Det som metoden däremot beaktar som helhet är en berättelses innehåll, språkform, tillskrivande av roller och kontext. Den beaktar vad som berättas respektive *inte* berättas utan förväntas vara underförstått, samt hur, när och av vem det berättas (Petersson & Osvaldsson Cromdal 2020, s. 146). Enligt metoden skapar människor mening, kunskap och konstruerar den sociala verkligheten genom eget berättande och genom att ta del av andras berättelser. Genom detta skapar och omskapar vi relationer, roller och identiteter.

Det finns olika typer av narrativa berättelser: Ontologiska-, publika-, master-, konceptuella-, mot- och metanarrativ. I vår studie har vi använt publika narrativ som är kollektivistiska berättelser, vilket betyder att berättelsen förenas med en större helhet av människor och grupper. Genom den publika berättelsen kan förutbestämda positioner urskiljas och därmed konstruera roller. Som exempel kan man i barnavårdsutredningar utgå ifrån hur en förälder "bör" agera i sin föräldraroll (Petersson & Osvaldsson Cromdal 2020, ss. 147-148). Dessa berättelser blir betydande för att skapa mening, ordning och en gemensam identitet inom olika institutioner såsom en familj, kyrka, arbetsplats eller nation, men även i medieberättelser (Johansson 2005, ss. 96-97). Masternarrativ blir också relevant i studien. Denna typ av

berättelse överordnar sig andra berättelser och befinner sig på alla narrativa nivåer. Det innebär att det finns en färdig struktur i berättelsen med förutbestämda händelseförlopp och rollpositioner. Som exempel kan det sociala arvet ses som en sådan berättelse. Masternarrativet fungerar som en slags "normberättelse" för ett fenomen. Berättelsen utgör i det sociala arbetet en grund för kategoriseringar, förklaringar, tillvägagångssätt och val av insatser för klienters olika problematiker. Därtill finns också motberättelser som syftar till att utmana normberättelsen med andra perspektiv och upplevelser. En motberättelse kan till exempel innebära en berättelse där det sociala arvet inte förs vidare genom att bryta generationsmönster (Petersson & Osvaldsson Cromdal 2020, ss. 147, 152-153).

Eftersom vår studie undersöker konstruktioner i film kan media ses som institutionen och där vi specifikt fokuserat på filmberättelser. Vi kommer att återkomma till hur vi sett att publika narrativ, masternarrativ och tillskrivande av roller har framträtt i filmerna som studerats under *6. Sammanfattande diskussion.*

Johansson (2005, s. 32) menar att narrativet förmedlas genom olika former av *texter*, däribland film, som definieras som sammanställningar av vissa budskap och sammanhang som kan tolkas på olika sätt. Berättelser kan ses som en form av kunskap. Johansson argumenterar för att kunskapen eller berättelsens "sanning" aldrig är objektiv, utan var och en av berättelserna vi hör eller själva berättar har en subjektiv, kulturell och historisk koppling och är därmed även föränderliga med tiden (Johansson 2005, s. 26; Larsson et al. 2008, s.446). Valet av berättelsens utformning och dess budskap påverkar hur vi ser på, förstår och konstruerar det som berättas om (Johansson 2005, ss. 16, 18) vilket harmonierar med vår valda teori. I studien har vårt främsta fokus varit att synliggöra hur stereotyper, roller, identiteter och normala respektive avvikande egenskaper hos den missbrukande föräldern konstruerats i berättelsen om densamma. Ett socialkonstruktionistiskt perspektiv i kombination med narrativ analys har möjliggjort för ett kritiskt förhållningssätt i studien.

Eftersom vi har analyserat fyra filmer, som innefattar ett stort och innehållsrikt material, har vi behövt hitta delar i filmerna som relaterat till studiens syfte. Inom narrativ analys finns en modell som nämner två urskiljbara dimensioner: *helhet versus kategori* och *innehåll versus form* (Johansson 2005, s. 288). Dessa dimensioner samverkar på fyra sätt: 1) helhet-innehåll, 2) helhet-form, 3) del-innehåll och 4) del-form. Vår inriktning har varit på del-innehåll som har ett större fokus på att identifiera teman och mönster i flera berättelser. Det syftar även till att undersöka sociala relationer, värderingar och normer vilket harmonierar med studiens syfte. Delarna som väljs ut resulterar i kategorier som blir relevanta för forskarens analys (Johansson 2005, s. 289). Vi har tillämpat del-innehåll i vår analys genom att vi har valt ut specifika nyckelscener och nyckelcitat från de studerade filmerna och analyserat dess innehåll. De studerade filmerna har varit 1,5 - 2 timmar långa vilket resulterat i att en del av innehållet, som

vissa händelser eller personer, har varit irrelevanta för vår analys. Detta eftersom vi specifikt fokuserat på de delar och scener i filmerna där egenskaper hos den missbrukande föräldern skildrats på ett särskilt tydligt sätt. Mer än att använda oss av del-innehåll så framträder inte den narrativa metoden och dess verktyg på ett tydligt sätt i analysen. En tydligare koppling till metoden görs istället under 6. *Sammanfattande diskussion* för att övergripande diskutera hur berättandet i berättelserna konstruerar den missbrukande föräldern.

Det vi sett som en utmaning med metoden är att urskilja eller identifiera olika narrativ. Vi har genom vårt eget filmtittande på fritiden och i de studerade filmerna märkt att flera narrativ kan överlappa eller ske samtidigt. Likaså har analysen varit utmanande eftersom en stor del av den grundat sig i våra egna tolkningar och förförståelse kring ämnet vi undersökt. Vi är inte föräldrar själva och ingen av oss har haft en missbruksproblematik, vilket kan ha gjort att vi missat vissa aspekter eller detaljer av konstruktionerna i de studerade filmerna. Däremot innefattar en del av vår förförståelse att vi har individuella erfarenheter av att vara barn till föräldrar vilket kan ha möjliggjort blandade perspektiv eller upptäckter i analysen. Vi är dessutom socionomstudenter som snart tar socionomexamen, där vi under utbildningens gång har haft både kurser och diskussioner som berört ämnet vi undersökt i denna studie. Utbildningen har även hjälpt oss att använda ett normkritiskt förhållningssätt gentemot internaliserade värderingar gällande normalitet och avvikelse.

4.3 Analysschema

För att lättare kunna hitta delar i filmerna som relaterade till studiens syfte och frågeställningar skapade vi ett analysschema. Analysschemat innehöll frågor som vi utgick ifrån under filmtittandet och som förenklade sökandet av gemensamma och återkommande mönster i filmerna. Genom detta tillvägagångssätt kunde vi hitta utmärkande nyckelscener och nyckelcitat. Frågorna hjälpte oss att identifiera faktorer som bland annat hemmiljöer, tillskrivna egenskaper, om missbruket var synligt eller gömt samt hur familjemedlemmars reaktioner framställdes. Nyckelscenerna har innehållit antingen föräldern, barnet, övriga familjemedlemmar, eller alla på samma gång. Vidare har vi inkluderat scener som gestaltat både verbala och icke-verbala budskap. Materialet har sedan mynnat ut i fem teman som ingått i konstruktionen av den missbrukande föräldern. Analysschemat har sett ut på följande sätt:

- ◆ Hur introduceras den missbrukande föräldern?
- ◆ Är missbruket gömt eller synligt?
- ◆ Vilka egenskaper beskrivs och tillskrivs föräldern?
- ◆ Vilka scener visar tydligt hur den missbrukande förälderns föräldraskap avviker från det normala?
- ◆ Hur framställs föräldern tillgodose barnets behov?

- ◆ Hur framställs relationen mellan föräldern och barnet?
- ◆ Hur framställs hemmiljön och vad säger det om beskrivningen av föräldern?
- ◆ Hur framställs familjemedlemmars reaktioner till missbruket?
- ◆ Vad visas tydligt och vad framställs vara underförstått? Verbalt/icke-verbalt?

4.4 Analysprocess

I detta avsnitt redogör vi för hur filmerna har bearbetats. Vi började med att titta på samtliga filmer i två omgångar för att lära känna materialet. Vi har under filmtittandet fört anteckningar utefter frågorna i analys-schemat. Under första omgången tog vi del av filmerna i sin helhet utan pauser och förde anteckningar kring nyckelscener eller scener som var intressanta. Fokuspunkten för andra omgången var att fördjupa oss i dessa scener och andra detaljer som vi hade uppmärksammat, samt göra tillägg på nya scener som upptäcktes. Under andra omgången pausade vi under filmtittandet för att skriva ner tidsstämplingar eller tillsammans diskutera och reflektera kring det vi såg. Ibland spolade vi tillbaka en filmsekvens för att få en tydligare bild av det som just visades. Samtliga filmers anteckningar sammanställdes sedan i ett färgkodat dokument som gjorde att vi kunde identifiera återkommande mönster och teman, samt lyfta fram liknande nyckelscener i de olika filmerna. Därefter skapade vi en "mindmap" för att få en tydligare överblick över de teman och egenskaper som ingår i konstruktionen av den missbrukande föräldern i film. Slutligen skapade vi en färgkodad tabell där de utvalda nyckelscenerna sorterades under de olika temana som vi hade funnit. De mest utmärkande egenskaperna som vi tolkade att filmerna tillskrev den missbrukande föräldern har vi benämnt i de fem temana som återfinns i kapitlet 5. *Analys och resultat*.

4.5 Valda filmer

Trädgårdsgatan (2017)

Svensk film som är regisserad av Olof Spaak. Filmen handlar om bonussyskonen Eric och Elin som återförenas som vuxna på en begravning, där de blickar tillbaka till en sommar i barndomen då de var del av samma familj. Den sommaren blev deras föräldrar Peter och Linda tillsammans. Vi får se hur föräldrarna brottas med missbruksproblem och hur detta påverkar deras föräldraskap. Konsekvenserna av detta skildras genom att Elin och Eric minns sommaren på två olika sätt.

Narrativ struktur: Filmen berättas utifrån nutid med tillbakablickar på Erics och Elins barndomsminnen.

Centrala karaktärer:

Föräldrar: Peter och Linda.

Barn: Elin och Eric, omkring 8 år.

Övriga familjemedlemmar: Lindas mamma.

Mig äger ingen (2013)

Svensk film som är regisserad av Kjell-Åke Andersson. Filmen har producerats utifrån en fri tolkning av den självbiografiska romanen med samma namn skriven av Åsa Linderborg. Filmen handlar om Hasse och hans dotter Lisa. När Lisas mamma Katja lämnar Hasse och henne börjar livet bli svårare att få ihop för Hasse. Vi får se hur Hasse sjunker djupare in i ett alkoholmissbruk och hur hans föräldraskap och relation till sin dotter påverkas av missbruket.

Narrativ struktur: Filmen berättas utifrån nutid med tillbakablickar på Lisas barndomsminnen.

Centrala karaktärer:

Föräldrar: Hasse och Katja.

Barn: Lisa, omkring 6 och sedan 14 år.

Övriga familjemedlemmar: Hasses föräldrar och bror.

Submarino (2010)

Dansk film som är regisserad av Thomas Vinterberg och som baseras på en roman av Jonas T. Bengtsson. Filmen handlar om två bröder som i vuxen ålder möts på deras mammas begravning. Vi får se hur deras tuffa barndom som präglats av alkoholmissbruk, våld, försummelse och tragedi satt djupa spår och hur båda kämpar med missbruk i vuxen ålder. Första halvan av filmen får vi följa Nick, och andra halvan Nicks lillebror (som vi väljer att namnge Magnus då han saknar namn i filmen) och hans son Martin. Magnus är heroinmissbrukare och bor själv med sin son i en lägenhet. Genom filmens gång ser vi både hur Magnus missbruk eskalerar och hur han involverar sig i kriminella aktiviteter för att få pengar till att försörja sin son.

Narrativ struktur: Filmen inleds med en tillbakablick till brödernas barndom som sedan följs av en nutida skildring av brödernas liv som uppdelats i varsin halva av filmen.

Centrala karaktärer:

Förälder: Magnus.

Barn: Martin, omkring 6 år.

Övriga familjemedlemmar: Magnus bror Nick.

Svinalängorna (2010)

Svensk film som är regisserad av Pernilla August och som bygger på en roman av Susanna Alakoski, där en del av filmens innehåll kopplas till författarens egna erfarenheter. Filmen

handlar om Leena som i vuxen ålder blir kontaktad av sin döende mamma som vill träffa henne. Filmen tar oss tillbaka till Leenas barndomsminnen där hon och hennes finländska familj flyttar till en ny lägenhet i Ystad. Till en början verkar allt vara bra och hoppfullt, men genom filmens gång ser vi hur Leenas föräldrars missbruk och våld eskalerar allt mer.

Narrativ struktur: Vi får följa Leena i nutid när hon ska träffa sin döende mamma. Medan hon är på väg till sin mamma visas berättelsen genom Leenas tillbakablickar på sin barndom.

Centrala karaktärer:

Föräldrar: Aili och Kimmo.

Barn: Leena och Sakari, omkring 9 och 7 år.

Övriga familjemedlemmar: Inga som visas tydligt.

4.6 Trovärdighet

För att övertyga läsaren om att studiens innehåll och resultat är trovärdigt behöver tre grundläggande dimensioner beaktas: Transparens, triangulering och återkoppling till fältet. Transparens innebär en genomskinlighet genom hela forskningsprocessen, alltså att författaren redogör för sina tankar och övervägningar kring sina val. Detta för att möjliggöra för läsaren att kritisera och diskutera forskningen. Triangulering kan användas i studier genom att kombinera olika metoder, teoretiska perspektiv, datakällor eller forskare. Detta är för att stärka resultaten. Genom att angripa studien på olika sätt kan forskaren närma sig det studerade fenomenet med objektivitet och uppnå en slags "sann beskrivning". Att återkoppla till fältet kan forskaren göra för att öka studiens trovärdighet. Detta används till exempel i intervjustudier. Forskaren hör då av sig till intervjupersonerna för att få deras perspektiv på studiens resultat. Detta innebär inte att deras synpunkter ska instämma med studiens resultat utan syftet är snarare att bredda och nyansera resultatet (Svensson & Ahrne 2015, ss. 25-26).

På grund av vår studies begränsade tidsram valde vi att inte använda oss av triangulering, men vi är medvetna om att triangulering hade möjliggjort för en bredare analys och synliggjort andra aspekter som vi kanske har missat. Eftersom vårt empiriska material består av filmer är det heller inte möjligt att återkoppla till fältet, därmed har vi inte beaktat denna aspekt. Vi har däremot genomgående under forskningsprocessen beaktat transparens för att öka studiens trovärdighet. Vi har gjort detta genom att redovisa våra metodval, reflektioner och studiens övervägningar under forskningsprocessen. Som exempel har vi jämfört hur vår analys överensstämmer med eller skiljer sig från tidigare forskning för att göra våra tolkningar mer transparenta. Läsaren kan då tolka studien med rättvisa marginaler och bidra till vidare diskussion.

En ytterligare aspekt som hänger samman med trovärdighet är generaliserbarhet. Kvalitativ forskning, som denna studie innefattar, förhåller sig inte till samma verktyg som kvantitativ forskning när det gäller att mäta generaliserbarhet. Generaliserbarhet handlar om att kunna generalisera studiens resultat till en större population, alltså att med säkerhet kunna anta att studiens resultat inte enbart är bundet till kontexterna där de studeras (Svensson & Ahrne 2015, s. 27). Vår analys och resultat har visat på återkommande och gemensamma mönster och teman som hittats i filmerna. Däremot går det inte att med säkerhet generalisera detta resultat till en större population då den kunskap eller "sanning" som produceras i en narrativ analys är kontextuellt bundet och beror på mottagarens förförståelse och val av teori.

4.7 Etiska överväganden

Eftersom vi använt filmer som empiriskt material har vi inte brutit mot några riktlinjer enligt individskyddet (Vetenskapsrådet 2017). Karaktärerna som vi analyserat är fiktiva och därför har ingen risk funnits att de utsätts för psykisk eller fysisk skada, förödmjukelse eller kränkning. Det är dock viktigt att poängtera att det vid filmanalysen har varit karaktärerna som analyserats och inte skådespelarna. Vidare har analysen av berättelser och konstruktioner till stor del varit baserad på våra egna uppfattningar och tolkningar, vilket upphovsmän och medverkande i filmskapandet inte bär ansvar för. En del av vårt empiriska material har dock innefattat handlingar som är baserade eller kopplade till verkliga händelser eller självbiografiska böcker. Detta har beaktats genom att vi hela tiden varit tydliga med att det som analyserats har varit baserat på de *konstruktioner* som framställts i filmerna, och alltså inte på något som är verkligt.

5. Analys och resultat

Under följande kapitel kommer vi att redovisa analysen av vårt material. Analysen har visat att den missbrukande föräldern genomgående porträtterats utifrån ett antal utmärkande egenskaper och beteenden. Genom filmernas berättelser har dessa budskap uttryckts både verbalt och icke-verbalt. Det som tydliggjort vad som visats som avvikande är kontrasterande scener där det önskvärda visats, eftersom det önskvärda alltid står i relation till det avvikande. I filmerna har vi funnit fem teman som varit centrala och utmärkande för hur den missbrukande föräldern har konstruerats i berättelserna om densamma. I temana har vi redogjort för tillskrivna egenskaper och inkluderat underrubriker för att tydliggöra våra fynd. Vissa egenskaper har varit överlappande vilket gjort att vi ibland nämner samma scen vid flera tillfällen, eller att vissa aspekter i temana liknar varandra.

De fem teman som har identifierats i filmerna är följande:

- ◆ Den socialt utsatta föräldern.
- ◆ Den ansvarslösa föräldern.
- ◆ Den kontrollösa föräldern.
- ◆ Den medvetna föräldern.
- ◆ Den känslomässigt nära föräldern.

Nedan redogör vi ingående för dessa teman och hur de tillskrivna egenskaperna och rollerna konstruerar den missbrukande föräldern i de studerade filmernas berättelser. Därtill redogör vi för hur familjemedlemmars (främst barnens) reaktioner bidrar till hur den missbrukande föräldern konstrueras. Analysen relateras till narrativ metod med fokus på del-innehåll (mer under 4.2 *Narrativ analys*) och genom att filmerna analyseras som berättelser. Analysen består av fylliga beskrivningar av utvalda scener och citat som också varvas med vår analys och egna tolkningar. Vi återkopplar återkommande till begreppen normalitet och avvikelse och till den tidigare forskningen. Vi återkopplar mer till den narrativa metoden under 6. *Sammanfattande diskussion*. Nämda nyckelscener och citat har refererats med tidsangivelse enligt fotnoter.

5.1 Den socialt utsatta föräldern

Under följande tema redogör vi för hur den missbrukande föräldern i samtliga filmers berättelser porträtteras som socialt utsatt. Genom berättelserna skildras att den sociala utsattheten sker på grund av missbruket och visas genom icke-verbala markörer som familjens hemmiljö, kläder och utseende. Den missbrukande föräldern skildras även med en genomgående ekonomisk utsatthet (som vi valt att inkludera i den sociala utsattheten), framför allt genom att familjen visas ha brist på mat. Skildringar av familjemedlemmars reaktioner på

missbruket är ytterligare en markör som förstärker bilden av att föräldern är socialt utsatt som konsekvens av missbruket.

5.1.1 Sociala utsatthetens yttre attribut

I alla filmernas berättelser utspelas scener som förmedlar en social utsatthet genom att föräldrarnas missbruk skildras med hjälp av olika yttre attribut. I missbrukets närvaro framställs den sociala utsattheten genom att hemmiljön innehåller rader av spritflaskor², högar av smutsig disk på flera ställen i hemmet³, tomma kylskåp⁴ och brist på mat⁵. Kläder och utseende är andra markörer som speglar missbruket och därigenom den sociala utsattheten. Kläderna visas som smutsiga, fläckiga eller slitna⁶. Vi ser gemensamt att den missbrukande föräldern framställs med ett slitet utseende som kännetecknas genom mörka ringar under ögonen, flottigt och rufsigt hår, rödsprängda ögon, en frånvarande blick eller rosiga kinder⁷. I *Mig äger ingen* gestaltas denna spegling tydligt när pappa Hasse befinner sig i ett svårt alkoholmissbruk. Han porträtteras då med smutsiga kläder, flottigt hår och rödsprängda ögon⁸. I hemmet finns inga sängkläder⁹ eller handdukar och badrumsskåpet och kylskåpet står tomt¹⁰. En stark kontrast skildras däremot i slutet av filmen när dottern Lisa som vuxen återupptar kontakt med Hasse och besöker honom. De konverserar medan Lisa går och tittar runt i lägenheten:

Lisa: [pekar på soffan] Är den ny?

Hasse: Ja. Herregud, vad jag fick spara.

Lisa: Det är mycket som är nytt [i lägenheten].

Hasse: Jag renoverade till slut. [...] Jag fick ju sparken.

Lisa: Jag hörde det.

Hasse: Det bästa som har hänt mig. Jag slutade dricka helt.¹¹

I scenen berättar Hasse att han blivit nykter. Han ser vårdad ut med kammat hår och rena kläder. Hemmet är välstädadt, det är en pågående tvätt i tvättmaskinen, det finns nya möbler och levande växter på fönsterbänken och i köket har kaffe bryggs. Scenen bekräftar att den ekonomiska utsattheten förvärrades av missbruket. Vi tänker att den visar hur Lisas barndom kunde sett ut om Hasse hade spenderat pengar på annat än alkohol. Genom dessa kontraster framställs

² Submarino 2010, 00:03:52; Svinalängorna 2010, 01:09:40

³ Svinalängorna 2010, 01:13:11

⁴ Submarino 2010, 00:58:19; Mig äger ingen 2013, 00:48:13

⁵ Submarino 2010, 00:58:19; Svinalängorna 2010, 01:13:11; Mig äger ingen 2013, 00:48:13; Trädgårdsgatan 2017, 00:24:55;

⁶ Svinalängorna 2010, 01:09:40, 01:14:15

⁷ Submarino 2010, 00:03:52, 00:56:30; Svinalängorna 2010, 00:06:05, 00:26:35; Mig äger ingen 2013, 01:06:20, 01:18:11; Trädgårdsgatan 2017, 00:39:47

⁸ Mig äger ingen 2013, 01:07:09

⁹ Mig äger ingen 2013, 00:48:13

¹⁰ Mig äger ingen 2013, 00:51:45

¹¹ Mig äger ingen 2013, 01:37:23

hemmiljö, kläder och utseende vara centrala markörer för att även spegla nykterhet. Nykterhet framställs därmed vara en referensram för det normala genom att gestalta ett rent hem med nya möbler, rena kläder, ett vårdat utseende och en bäddad säng.

Liknande kontraster framträder i *Trädgårdsgatan*. Pappa Peter får i filmen ett jobberbjudande på en gård som han ska renovera och som familjen flyttar till under sommaren. På grund av att gården renoveras är det svårt att uttala sig om inredningen eftersom det kan bli stökigt av själva renoveringen. Däremot gestaltas den sociala utsattheten i en scen när familjen äter middag tillsammans¹². De äter brödkivor med smör och dricker coca-cola till middag, med servetter som underlag istället för tallrikar. Vid middagsbordet är det tyst och mamma Linda framställs som märkbart påverkad genom att bre sin smörgås och äta den väldigt långsamt och något vinglande. I direkt kontrast till denna scen framställs Peters och Lindas nykterhet i en liknande middagsscen senare i berättelsen. I den scenen har Linda, som blivit nykter, flyttat till en egen lägenhet¹³. Hemmet visas då som välstädat, fint möblerat och hela familjen sitter och äter middag tillsammans. De har tallrikar och en tillagad måltid på bordet och samtalar om vardagliga samtalsämnen. Denna skildring är helt annorlunda från det som visats när föräldrarna befann sig i ett missbruk.

5.1.2 Familjemedlemmar reagerar

Bilden av den socialt utsatta föräldern förstärks genom skildringar av familjemedlemmars reaktioner på missbruket. Familjemedlemmar i filmerna framställs uttrycka en medvetenhet för att föräldrarnas förutsättningar och agerande inte är optimalt för barnen. Just missbrukets påverkan på barnen återkommer i olika scener i filmerna. Dessa scener förstärker bilden av en förälder som brister i sin föräldraroll. Även i forskningen har barnens situation och hur barnen påverkas av föräldrarnas missbruk lyfts fram. Anhöriga till familjemedlemmar med missbruksproblematik har i intervjustudier uttryckt att de upplever oro för hur barnen påverkas av missbruket (Orford et al. 2010, s. 49). Liksom anhörigas vittnesmål skildrar således filmerna att familjemedlemmar är bekymrade för att barnen befinner sig i en utsatt situation då föräldern missbrukar. I filmerna används familjemedlemmars reaktioner som ett verktyg för att tillskriva föräldern rollen som den avvikande och bristfälliga föräldern. En tydlig scen som skildrar detta utspelas i *Trädgårdsgatan* när mamma Linda lyfter in packning till gården och samtalar med sin mamma:

Lindas mamma: Är du säker på det här nu då? Honom, alltså.

Linda: Ja.

¹² Trädgårdsgatan 2017, 00:24:55

¹³ Trädgårdsgatan 2017, 01:19:54

Lindas mamma: Aja, det är du som väljer att leva så här. Det är din grej. Men du borde visa lite mer hänsyn och tänka på [dottern] Elin. [kort paus] Elin förtjänar bättre, Linda. [kort paus] Linda... Tänk på Elin och så flyttar du hem till mig.¹⁴

Linda och hennes mamma fortsätter att diskutera samtidigt som de packar upp saker från bilen. Lindas mamma fortsätter försöka få Linda att förstå att Elin behöver trygghet.

Lindas mamma: [...] När det går åt helvete den här gången så ringer jag till soc, vet du. Då tar dom Elin med en gång.

Den sociala utsattheten förstärks och bekräftas när Lindas mamma uttrycker att Elin förtjänar bättre. Hon framställs vara medveten om att Elin som ett barn inte lever eller har levt under ideala förhållanden. När Lindas mamma säger att Linda väljer att leva så här tolkar vi att hon skildras ha en uppfattning av normalitet som hon anser att Linda inte lever upp till i sitt föräldraskap. Den bilden förstärks när Lindas mamma dessutom uttrycker att Socialtjänsten bör kontaktas. Liknande scener förekommer i majoriteten av filmernas berättelser där familjemedlemmar på olika sätt framställs bekräfta den sociala utsattheten (och missbruket) i familjen. Detta visas genom att de uttrycker hot om att sluta hjälpa till med pengar¹⁵ eller oro kring barnets situation¹⁶.

Ytterligare en scen som skildrar familjemedlemmars försök till att göra föräldern medveten om dennes bristfälliga föräldrasituation framträder i *Submarino*. I scenen sitter pappa Magnus, hans bror Nick och sonen Martin på en pub tillsammans. Magnus och Nick har inte träffats på länge. Nick berättar att deras bortgångna mamma hade en kolonilott som stigit i värde och att de ärvt en stor summa pengar av henne. Magnus skriver därefter sitt telefonnummer till Nick på en lapp, varpå Nick ser att Magnus har märken på armen från heroininjiceringar. När Nick ser detta ser han bekymrad ut vilket Magnus noterar, och ber därför sonen Martin att gå iväg och leka. Nick säger sedan att Magnus kan behålla alla pengar och att han inte vill ha något av det:

Nick: Du kan bara behålla dom. Pengarna från morsan. Jag vill inte ha dom.

Magnus: Varför inte?

Nick: Jag vill inte ha något från morsan. Öl är inte så dyrt [sarkastiskt].

Magnus: Jag har det under kontroll, Nick. [syftar på missbruket] [...] [bestämd ton] Jag har det under kontroll.

¹⁴ Trädgårdsgatan 2017, 00:22:40

¹⁵ Mig äger ingen 2013, 00:51:05

¹⁶ Submarino 2010, 01:03:05

Nick: [lutar sig närmare Magnus] Jag tänker inte på dig. Jag tänker på grabben. [de tittar på varandra] Eller hur?¹⁷

När Nick säger att han inte tänker på Magnus utan på grabben framställs de båda komma fram till en slags överenskommelse om att sonen Martin förtjänar bättre. Återigen förstärks och bekräftas den sociala utsattheten genom hur familjemedlemmars reaktioner visas. När Nick uttrycker oro för Martin efter att ha uppmärksammat märkena på Magnus arm förstärker det bilden av att barn med missbrukande föräldrar inte lever under normala förhållanden. Därmed förmedlas en bild av att den missbrukande föräldern är avvikande.

I detta avsnitt har vi sammantaget funnit att den sociala och ekonomiska utsattheten porträtteras genom yttre attribut såsom en bristande hemmiljö, smutsiga kläder, ett slitet utseende och brist på mat. Den sociala utsattheten förstärks och bekräftas även i relation till familjemedlemmars reaktioner, som ofta visas uttrycka oro för hur barnen påverkas av föräldrarnas missbruk, vilket i sin tur förmedlar en bild av att ett föräldraskap i missbruk är avvikande.

5.2 Den ansvarslösa föräldern

Under följande tema redovisas hur filmernas berättelser skildrar den missbrukande föräldern som ansvarslös i sitt föräldraskap. Något som återkommande framställs är den missbrukande föräldrarnas ansvarslöshet genom att inte ta ansvar för barnets basala behov. Föräldraskapet framställs brista i förhållande till stabilitet, trygghet och genom att inte ha tydliga mat, sömn- eller hygienrutiner. Genom berättelserna skildras också att barnen återkommande tvingas befinna sig i opassande och otrygga miljöer. Detta genom att höra sina föräldrar ha högljutt sex¹⁸ eller se sina föräldrar bråka eller vara våldsamma mot varandra¹⁹. Ansvarslösheten tillskrivs ytterligare genom scener som visar att föräldern skulle kunna gjort ansvarsfullare val, där valet hade innefattat att prioritera barnet först istället för föräldern själv.

5.2.1 Ansvar förskjuts på barnet

I filmernas berättelser framställs vardagsrutinerna som nämndes ovan bli förskjutet till barnets ansvar, vilket förmedlar en bild av att föräldern och barnet får ombytta roller. Det innebär ett större ansvarstagande hos barnet, en process som enligt forskning kallas "parentification". Processen upplevs ske på grund av en brist på trygghet, stabilitet och förutsägbarhet som konsekvens av missbruket. I forskning har föräldrar beskrivit att de ovannämnda delarna (trygghet, stabilitet och förutsägbarhet) utgör delar av det "goda" föräldraskapet (Tedgård et

¹⁷ Submarino 2010, 01:03:05

¹⁸ Trädgårdsgatan 2017, 00:38:28, 00:50:47,

¹⁹ Svinalängorna 2010, 00:40:45, 01:01:44, 01:17:30; Trädgårdsgatan 2017, 00:39:11, 00:43:03, 01:01:20

al. 2019, ss. 230-231; Lo Cricchio et al. 2019, ss. 159, 1591-1593). På grund av de negativa associationerna som forskning visar kopplas samman med ett missbruk, samt det som forskning visar förväntas av ett "gott" föräldraskap, kan slutsatsen dras att missbruk inte ingår i den bilden. Den bilden bekräftas i filmerna när föräldrarna framställs med ett avvikande föräldraskap. Vidare gestaltas barnens reaktioner på bristen av trygghet, stabilitet och rutiner som konsekvens av föräldrarnas missbruk genom att barnet ses hålla ordning på hemmet eller föräldern²⁰. Barnet framställs ansvara för att få i sig mat²¹, ta hand om eller finna trygghet hos sina syskon²², ansvara för att ta sig till eller bli tagen till skolan²³, eller genom att behöva trösta den missbrukande föräldern²⁴. Barnen framställs därigenom inte få utrymme att uttrycka egna känslor eller upplevelser, eller möjlighet att fokusera på sin egen utveckling.

Det finns flera scener i filmerna som tydligt lyfter fram ansvarslösheten och ansvarsförskjutningen från föräldern till barnet. I *Mig äger ingen* framträder en scen där pappa Hasse och dottern Lisa cyklar till dagis efter att ha varit på Hasses jobb hela natten. Det är mörkt ute vilket tyder på att det är väldigt tidigt på morgonen. När de kommer fram säger Hasse till Lisa:

Hasse: När öppnar dom? [kort paus] Jag måste tillbaka, jag är redan sen. [tystnad] Du, det kommer säkert nån snart va, tror du inte? [Lisa är tyst] Vadå, vad ska jag göra? Dom har ju bara mig. [lutar sig fram mot Lisa och viskar] Säg inte till nån att du var med pappa på jobbet, det blir bara massa skitsnack då. [ger en puss på Lisas panna] Vänta här nu så kommer det nån, okej? [cyklar iväg] Hej.²⁵

Scenen visar en tydlig ansvarsförskjutning från föräldern till barnet. Hasse vet varken när dagis öppnar, när någon kommer dit eller vad han ska göra. Han porträtteras som både ansvarslös och utan hänsyn till Lisas säkerhet. Detta beteende visar motsatsen till det som forskning visat är en del av det skildrade föräldraskapsidealet i medier (Assarsson & Aarsand, 2011, ss. 89-90). I forskningen beskrivs det "goda" föräldraskapet genom att föräldern förväntas ta ansvar över eventuella faror och vara närvarande och engagerad i alla delar av barnets liv. Dessa är egenskaper som föräldrarna i de studerade filmerna saknar. Här kan slutsatsen dras att skildringar i medier kan skilja sig åt vilket i sin tur medför olika bilder av ett fenomen, i detta fall ett föräldraskap, beroende på hur innehållet visas upp.

²⁰ Svinalängorna 2010, 01:09:40; *Mig äger ingen* 2013, 01:03:09

²¹ Svinalängorna 2010, 00:06:31; *Mig äger ingen* 2013, 00:12:13

²² Svinalängorna 2010, 00:40:45; *Trädgårdsgatan* 2017, 00:30:00

²³ Svinalängorna 2010, 00:06:31; *Submarino* 2010, 00:57:24; *Mig äger ingen*, 00:35:33

²⁴ Svinalängorna 2010, 01:03:04, 01:17:30 ; *Mig äger ingen* 2013, 00:46:47

²⁵ *Mig äger ingen* 2013, 00:35:30

Ofta visas emellertid en medvetenhet hos föräldern i filmerna kring att dennes beteende är avvikande, som i citatet ovan när Hasse ber Lisa att inte prata om att de varit på hans jobb hela natten. Genom detta framställs föräldern förstå att omgivningen kan se ner på eller döma denne och därmed finns risk för stigmatisering. Filmernas berättelser förmedlar bilden av att föräldern hellre väljer att undvika omgivningens vetskap om det som avviker istället för att försöka förändra sitt avvikande beteende. Detta medför en igenkänningsbar bild av föräldrarnas porträtteringar i filmerna då det överensstämmer med vad forskning visat att missbrukande föräldrar ofta upplever (Valentine, Smyth & Newland 2019, s. 121; Virokannas 2011, s. 338). Likt den förmedlade bilden av föräldrarna i filmerna beskriver föräldrar i forskning att de ofta erfarit stigmatisering och att de därmed känner en rädsla för att bli dömda eller förlora sina barn. Som slutsats kan man säga att det som anses vara avvikande utifrån verkliga upplevelser konstrueras på samma sätt i filmerna genom att till exempel gestalta ett undvikande beteende hos föräldrarna.

5.2.2 Ansvarslösa val och prioriteringar

Bilden av den ansvarslösa föräldern förstärks när denne i berättelserna gestaltas ha möjlighet att göra ett ansvarsfullare val. Detta skiljer sig från scener där föräldern framställs som kontrollös och därmed oförmögen att göra ett val (mer om det under 5.3 *Den kontrollösa föräldern*). När föräldern skildras som ansvarslös är det i ett skede när föräldern, trots om denne är påverkad av något, visas som kapabel till att ta ett medvetet beslut. Föräldern framställs dock *välja* det som är bäst för föräldern själv. Ansvarslösheten förstärks ytterligare när filmerna skildrar en situation som händer upprepade gånger. I *Submarino* utspelas en scen på morgonen när pappa Magnus och sonen Martin ska till dagis. De är försenade på grund av att Magnus har somnat på vardagsrumsgolvet. Martin väcker honom. Han har inte ätit någon frukost varpå Magnus frågar:

Magnus: Vill du ha frukost?

Martin: Ja.

Magnus: [öppnar kylskåpet, det är tomt] Jag vet inte, Martin...

Martin: Det gör inget. Men jag vill gärna ha matsäck med.

Magnus: Du får en med imorgon. Så kan du väl äta lite av Hjaltes idag igen.²⁶

När Magnus säger *igen* förmedlas bilden av att det inte är första gången som Martin inte får en matsäck med sig. Ansvaret framställs läggas på Martin genom att han behöver be sin vän om mat för att få lunch på dagis. Eftersom Martin inte visats ha tydliga reaktioner på missbruket tidigare i berättelsen förstärks den tillskrivna ansvarslösheten genom hans reaktion. I efterföljande scen blir han arg och börjar gråta över att han återigen inte får en matsäck med

²⁶ Submarino 2010, 00:58:19

sig till dagis. Att inte kunna ge sitt barn mat uppfyller inte förväntningen på att tillgodose barnets basala behov. Det uppfyller inte heller förväntningen att ta hand om barnets fysiska välmående som forskning visat inkluderas i föräldraskapsidealet (Assarsson & Aarsand 2011, ss. 89-90). Därmed uppvisas en bild i filmerna av att missbrukande föräldrar inte lever upp till föräldraskapsidealet eftersom de är oförmögna att ge sitt barn mat. Ansvarslösheten förstärks än mer genom att föräldern visas göra samma misstag upprepade gånger, vilket förmedlar att det är en del av hur föräldern är och att det inte handlar om en engångsföreteelse. Föräldern skildras därmed på ett sätt som visar att denne återkommande brister i sitt föräldraskap.

Ett annat sätt som berättelsen skildrar hur föräldern kan prioritera på andra sätt är när ekonomisk utsatthet visas som en konsekvens av, eller åtminstone förvärras av föräldrarnas missbruk. I flera av berättelserna skildras detta genom att föräldern har tillgång till alkohol eller droger trots att kylskåpet står tomt²⁷. Det förmedlar att föräldrarnas val kring vad pengarna ska spenderas på blir en prioriteringsfråga. Hur föräldern väljer att prioritera framträder i *Mig äger ingen* när Hasse och Lisa sitter på en restaurang. De sitter vid ett bord och har precis börjat kolla på menyn:

Hasse: Korv och pommes frites. Är det bra? [kollar närmare på menyn] 13 spänn! Fan, är dom inte kloka? [kort paus] Du, orkar du hålla dig tills vi kommer hem?

Lisa: [nickar tyst]

Hasse: Säkert?

Lisa: [nickar igen]²⁸

I scenen kommer servitrisen strax därefter och ställer fram en öl till Hasse. Han beställer en äggmacka som vi tolkar är till honom själv eftersom han frågade om Lisa kunde vänta med maten. Hasse skildras här medvetet välja att prioritera öl och mat till sig själv innan han prioriterar mat till Lisa. Genom att visa upp föräldern på det här sättet förmedlas bilden av att föräldern bortprioriterar barnets behov. Därmed tillskrivs föräldern egenskaper som ansvarslös och självisk som prioriterar alkohol eller droger (och i detta fall även mat) till sig själv före mat till sitt barn. Den bilden står i kontrast till forskning som visat att föräldrar med missbruksproblematik beskriver att de prioriterar barnets basala behov (Dyba et al. 2019, s. 111; Holland 2013, s. 1498). Detta medför att en viss bild av föräldrarna i filmerna framställs, en bild som inte förenas särskilt mycket med hur personer med erfarenhet av missbruk beskriver sin situation. Det kan medföra att missbrukande föräldrar i filmer framställs genom en stereotypisk bild som kanske inte alltid går i linje med hur det ser ut i verkligheten. Till skillnad från att föräldrarna återkommande skildras på detta sätt utspelas även kontrasterande scener i filmerna där föräldrarna väljer att prioritera sina barn i första hand när ekonomin

²⁷ Submarino 2010, 00:58:19; Mig äger ingen 2013, 00:51:45

²⁸ Mig äger ingen 2013, 00:23:06

tillåter. Det visas genom att föräldern fyller kylskåpet med mat²⁹ och ger pengar till sitt barn³⁰. Föräldern visas också köpa presenter³¹, fylla hemmet med nya möbler³² eller åka på roliga aktiviteter med sitt barn³³.

Ett annat sätt där det genom berättelsen skildras hur föräldern kunde gjort andra val är när en situation pågått så pass länge att det är tydligt att föräldern varit oengagerad i barnets liv. Ett exempel är när föräldern inte vet vart dagis ligger eller när det öppnar³⁴, fastän det är underförstått att barnet har gått på dagis en längre tid. Det förmedlar en bild av att föräldern inte deltar i viktiga delar av barnets liv, som enligt forskning är en faktor som går emot beskrivningen av det ”goda“ föräldraskapet (Lo Cricchio et al. 2019, ss. 159, 1591-1593). Därmed förmedlas bilden av ett avvikande föräldraskap i filmerna om man utgår ifrån hur föräldrar i forskning beskrivit det ”goda” föräldraskapet. Forskningen visar att det finns samhällliga normer och förväntningar på föräldrarollen. Genom att gestalta en oengagerad förälder förmedlas bilden av ett avvikande föräldraskap eftersom det beteendet inte når upp till samhällets förväntningar. Detta utgör en stereotypisk bild av den missbrukande föräldern i filmerna som går emot verkliga upplevelser kring förväntningar på ett föräldraskap.

Ansvarslösheten förstärks än mer när det framställs finnas en möjlighet att agera annorlunda, genom att till exempel ta hjälp av anhöriga som återkommande framställs vilja stötta föräldern i berättelserna. Det kan också visas genom att föräldern tar emot hjälp, men att hjälpen äventyras eller riskeras att gå miste om på grund av att föräldern väljer att prioritera sig själv³⁵. Ett exempel på detta framträder i *Trädgårdsgatan* när mamma Linda har fått hjälp av sin mamma att få ett jobb på ett äldreboende. En scen utspelas utanför Lindas jobb där hon och pappa Peter står och pratar medan dottern Elin sitter i bilen och väntar.

Linda: Fan, det är sjukt. Medicinskåpsnyckeln ligger i en olåst låda.

Peter: Gör den?

Linda: Allt i samma ställe.

Peter: Ta nåt. Morfin, benzo... Ta lite till oss själva. Vi kan sälja lite också.

Linda: Fan, tänk om dom kommer på mig?

Peter: Fan, vi har ju aldrig pengar till jonk [slangord för heroin] längre.³⁶

²⁹ Submarino 2010, 01:05:17

³⁰ Svinalängorna 2010, 00:33:15

³¹ Submarino 2010, 01:24:55; Trädgårdsgatan 2017, 00:36:14

³² Submarino 2010, 01:05:40

³³ Submarino 2010, 01:06:56

³⁴ Mig äger ingen 2013, 00:12:40

³⁵ Mig äger ingen 2013, 00:51:05

³⁶ Trädgårdsgatan 2017, 00:31:01

I efterföljande scen väljer Linda att gå och stjäla från medicinskåpet. Genom att visa föräldern på detta sätt tillskrivs denne återigen som ansvarslös på flera sätt. Dels eftersom Linda visar en medvetenhet kring att det finns risk att hon förlorar jobbet om hon stjälar men väljer att stjäla ändå. Dels för att det tydliggörs att Elin hör att de pratar om att stjäla droger från bilen eftersom bildörren är öppen, vilket föräldrarna inte tycks notera. Genom att föräldrarna inte försäkrat sig om att barnet inte hör när de pratar om droger förmedlas en bild av att de är ansvarlösa och slarviga. Detta går emot forskning där drogbrukande föräldrar har beskrivit att de skapade disciplinerade strategier för att separera tid för droger och tid för barnet (Valentine, Smyth & Newlands 2019, ss. 119-121). Föräldrarna i studien beskrev att de dolde droganvändningen så att barnet inte skulle påverkas negativt av den. Som slutsats kan man säga att föräldrarna i filmerna återigen framställs genom en viss bild som skiljer sig från skildringar från personer med erfarenhet av drogmissbruk.

Vi ser sammantaget att föräldrarna i filmernas berättelser återkommande skildras kunna göra ansvarsfullare val och att dessa bortprioriteras. Föräldern framställs genom detta som oförmögen och ansvarslös och det förmedlar därmed en svårighet att lita på att föräldern gör det som är bäst för barnet. Forskning har visat hur filmscener porträtterar en missbrukande person på specifika sätt vilket överensstämmer med hur föräldrarna i filmerna skildras. Enligt forskning framställs den missbrukande personen i filmscener brista i vilja och kontroll, vilket ses som avvikande i samhället där en vuxen person förväntas kunna hantera sig själv och sin situation. Porträtteringen av den missbrukande personen innefattar även att personen har en bristande kompetens (Sulkunen 2007, ss. 555-556). Det kan liknas med filmerna genom att föräldrarna återkommande framställs utan förståelse för (eller med förståelse men trots det väljer ett sämre val) vilket val som är bäst för barnet. Det kan enligt vår tolkning därmed finnas en cementerad föreställning kring hur missbrukande personer antas vara och som förmedlas via olika medier. Vidare förstärks framställningen av ett avvikande beteende som konsekvens av missbruket när kontrasterande scener visas genom att föräldern eller föräldrarna är nyktra. I nykterhetens närvaro ser vi barnen borsta tänderna³⁷, ha en bestämd tid för att sova³⁸ och bli serverad frukost och mat³⁹. Vi ser även ett hem utan våld⁴⁰. Önskvärda egenskaper tillskrivs alltså genom nykterheten.

Sammanfattningsvis har avsnittet redogjort för att den missbrukande föräldern i filmernas berättelser tillskrivs som ansvarslös på flera sätt. Det visas genom att föräldern förskjuter sitt föräldraansvar till barnets ansvar, samt när föräldern skildras som oförmögen och inkapabel att ta ett ansvarsfullt beslut. När föräldern framställs välja ett beslut där barnet bortprioriteras, eller

³⁷ Trädgårdsgatan 2017, 01:24:25

³⁸ Svinalängorna 2010, 00:31:03; Trädgårdsgatan 2017, 01:19:54

³⁹ Mig äger ingen 2013, 01:11:50,

⁴⁰ Svinalängorna 2010, 00:13:20; Trädgårdsgatan 2017, 01:26:17

när föräldern gör återkommande misstag som skildrar bortprioritering av barnets trygghet och stabilitet, skapar det bilden av en förälder som inte tar ansvar för barnets behov och välmående.

5.3 Den kontrollösa föräldern

Under följande tema redogör vi för den kontrollösa föräldern som framställs befinna sig i ett eskalerande missbruk präglat av kontrollförlust. I samtliga filmers berättelser introduceras missbrukets närvaro tidigt för åskådaren genom verbala eller icke-verbala markörer. Dessa markörer antyder att föräldern har ett pågående missbruk eller är på väg dit tidigt i berättelsen. Den kontrollösa föräldern tillskrivs egenskaper som ansvarslös, vårdslös och våldsam. Barnen visas i otrygga och opassande miljöer till följd av missbrukets eskalering och ansvaret för att tillgodose basala behov framställs förskjutats på barnen. Det som skiljer det kontrollösa från det ansvarslösa är att föräldern i djupet av sin kontrollförlust inte framställs ha ett val. Missbruket framställs ha eskalerat till en grad att ingen bedömningsförmåga eller försök till önskvärda beteenden hos föräldern finns kvar.

5.3.1 Missbruket introduceras

Genom filmernas berättelser visas att föräldern eller föräldrarna haft en missbruksproblematik innan vi som åskådare får börja ta del av berättelsen⁴¹. Det förmedlar en viss bild av föräldern redan i början av berättelsen och innan vi lärt känna dennes personliga karaktär. Ett tydligt exempel där missbruket introduceras direkt återfinns i *Svinalängorna*. Utan vidare förklaring eller kontext slängs vi in i dottern Leenas tillbakablick på sin barndom. Hon försöker få upp mamma Aili ur sängen på morgonen. Mamma Aili ligger utslagen och knappt kontaktbar i sängen med rufsigt hår och gammalt smink. Det är en skolmorgon och Leena försöker väcka henne utan framgång:

Leena: Mamma, vi har försovit oss.

Aili: [mumlar och stönar]

Leena: [oroad blick] Mamma, du måste följa med Sakari. Du måste vakna!

Aili: [försöker sätta sig upp, burkar ramlar på golvet] Jag kommer... [mumlar och stönar, faller ner i sängen igen]⁴²

Redan här ges en viss bild av den missbrukande föräldern. Icke-verbala markörer såsom ljudet av ölburkar och hemmets stökiga tillstånd är också en del av missbrukets framställning. I scenen tar Leena på sig ansvaret att göra i ordning sin lillebror Sakari inför skolan. De möts av sin pappa Kimmo i köket som är märkbart bakfull och ser sliten ut.

⁴¹ Submarino 2010, 00:47:49; Trädgårdsgatan 2017, 00:03:35

⁴² Svinalängorna 2010, 00:05:51

Sakari: Pappa, jag ska börja i skolan idag!
Kimmo: [frånvarande ton] Det är bra, gubben.

I efterföljande scen ser vi att Leena tar Sakari till skolan. Vid denna tidpunkt i filmen vet vi inte till vilken grad eller hur länge missbruket har pågått i familjen. Däremot kan missbrukets närvaro och grad innan filmens berättelse börjar till viss del tolkas genom hur barnens reaktioner på missbruket visas. När alkoholen eller drogerna är synliga visas inga större reaktioner från barnen⁴³ i flera av filmerna vilket gör att missbruket framställs vara normaliserat för dem. Skildringar av barnens brist på eller avsaknad av reaktioner på föräldrarnas och hemmets tillstånd markerar tydligt att missbruket inte är främmande för dem.

5.3.2 Missbruket eskalerar

I samtliga filmer eskalerar föräldrarnas missbruk och kontrollförlust under berättelsens gång. Det framställs genom att missbruket blir mer synligt inför barnen, att föräldraskapet åsidosätts och att föräldern tappar kontrollen över sin vardag och sina beslut. Föräldern skildras som styrd av sitt missbruk. Eskaleringen syns även genom hemmiljön vilket vi gått in djupare på under 5.1 *Den socialt utsatta föräldern*.

Innan föräldern har nått en punkt i missbruket där denne visas som kontrollös, framställs föräldern till viss del som närvarande och engagerad i barnets liv. Missbruket uppfattas i detta skede vara under kontroll. Föräldern framställs ha förmåga att försöka gömma det, begränsa när och var drogerna eller alkoholen brukas och se till att det inte är synligt i hemmet⁴⁴. I kontrast till detta framställs ett allt mer eskalerande missbruk genom att föräldern blir slarvig med att gömma missbruket. Som konsekvens av det eskalerande missbruket och kontrollförlusten gestaltas föräldern påverkad inför barnet eller brukar alkohol eller droger i närheten av barnet⁴⁵. I *Submarino* utspelas en scen när Magnus injicerar heroin i vardagsrummet och somnar med huvudet på vardagsrumsbordet med drogerna framme. Senare på natten kommer Martin in i vardagsrummet.

Martin: Pappa. Pappa, jag kan inte sova...

Magnus: [sover med huvudet på bordet]

Martin: Pappa?

Magnus: [vaknar och ser Martin, varpå han hastigt tar bort drogerna från bordet]

Martin: [står och tittar på Magnus utan förändrad reaktion]⁴⁶

⁴³ *Submarino* 2010, 00:50:52, 01:09:12

⁴⁴ *Submarino* 2010, 00:47:49; *Svinalängorna* 2010, 00:39:30; *Trädgårdsgatan* 2017, 00:08:07

⁴⁵ *Submarino* 2010, 00:55:40; *Svinalängorna* 2010, 01:01:07; *Mig äger ingen* 2013, 01:06:20; *Trädgårdsgatan* 2017, 00:24:55

⁴⁶ *Submarino* 2010, 01:09:23

I scenen visas heroinet vara synligt och Magnus försöker snabbt dölja det så att Martin inte ska se. Detta tolkar vi som kontrollförlust utifrån att Magnus inte vaknar och har därför inte kunnat skydda Martin från att se drogerna. På ett sätt framställs föräldrarna i berättelserna visa en medvetenhet kring att synliga droger och otrygga miljöer är avvikande. Det når dock en nivå där föräldern inte har självkontrollen att dölja det längre. Drogen framställs ta överhand och föräldern förlorar kontrollen. Vidare visar inte sonen Martin någon reaktion på drogerna utan framställs vara mer bekymrad över att han inte kan sova. Barnens brist på eller avsaknad av reaktioner i filmerna tolkar vi som spegling och förstärkning av det eskalerande missbrukets framställning. Desto mindre reaktion från barnen, desto mer förmedlas bilden av att missbruket har eskalerat.

I berättelserna framställs också kontrollförlust genom att missbruket till slut tar över föräldraskapet och föräldrarnas identitet. Föräldern styrs inte längre av sina egna val utan av missbruket och detta gestaltas i samtliga filmer. I *Svinalängorna* utspelas en scen på julafton. I scenen ser vi först hur mamma Aili uttrycker oro genom sitt ansiktsuttryck när hon inser att pappa Kimmo är full⁴⁷. Hennes reaktion förmedlar känslan av att missbruket börjar bli värre och värre. I samma scen visas ett stort blåmärke på hennes arm vilket tyder på att även våldet eskalerar. I efterföljande scen börjar Aili och Kimmo att fysiskt slåss framför barnen och till slut slänger Aili ut Kimmo på balkongen. Därefter tröstar och kramar hon om sina barn i soffan. Kimmo ropar från balkongen att han fryser och säger förlåt. Efter en stund går Aili dit och öppnar.

Aili: Jävla gris.

Kimmo: Jag älskar dig så [mycket]... Jag lovar att sluta. Inte en droppe efter helgen, jag lovar.

Scenen följs av en passionerad återförening medan dottern Leena i samma stund passar på att hålla ut spritflaskorna på balkongen. När Kimmo inser vad hon gör blir han rasande och springer dit.

Kimmo: Helvete! Ge fan i min sprit!

Han drar in Leena till hennes rum och börjar slå henne med sitt skärp. Den här scenen är en av de mer extrema scenerna där våldsamhet framställs i förhållande till kontrollförlust och det eskalerande missbruket. Vi ser även liknande scener i *Trädgårdsgatan* där våld sker mellan föräldrarna som en konsekvens av missbruket⁴⁸. Vi tolkar dessa scener som tydliga markörer i

⁴⁷ Svinalängorna 2010, 00:59:36

⁴⁸ Trädgårdsgatan 2017, 00:43:03

framställningen av att missbruket har övertagit föräldrarnas val och omdöme. Även om Kimmo uttryckt ett nykterhetslöfte tidigare i filmen⁴⁹ visas han få panik när han ställs inför verkligheten av löftet. Det förstärks ytterligare när han i scenen innan den som beskrivits ovan uttryckte att han måste sluta dricka, vilket förmedlar en medvetenhet kring att situationen är ohållbar.

Det finns ytterligare en scen i *Svinalängorna* som tydligt ger en bild av kontrollförlusten och missbrukets eskalering. I scenen kommer Leena hem efter att ha vunnit en simtävling och möts av att Kimmo ligger utslagen på vardagsrumsgolvet⁵⁰. Han har bara ett linne och kalsonger på sig och han verkar ha kissat på sig. Runt honom ligger ölburkar, flaskor och intorkade matlådor och ett bord som är omkullvält. Lillebror Sakari sitter i soffan och kollar på tv med en apatisk blick. Leena hjälper Kimmo att ta sig upp varpå han ramlar och välter ett till bord. Kimmo har en tom blick, säger ingenting och framställs som frånvarande och omedveten kring vad som sker. Med Leenas hjälp går han vinglades till sovrummet. Skildringen av Kimmo i denna scen visar att hans föräldraskap är helt åsidosatt. Bilden förstärks genom att det är dottern Leena som får hjälpa honom i en mycket utsatt situation. Kimmo framställs vara ett skal jämfört med personen som introducerats tidigare i berättelsen.

En annan scen som visar missbrukets eskalering framträder i *Mig äger ingen* när pappa Hasse får ett återfall efter att ha försökt bli nykter. I scenen sitter Hasse, dottern Lisa och Hasses bror i en bil. Hasses bror har precis köpt en spritflaska som han ger till Hasse varpå han säger:

Hasses bror: Det här är fan sista gången, hör du det?

Hasse: [nickar och börjar skakandes och intensivt att dricka ur spritflaskan]

Hasses bror: Har du sett hur jävlig du ser ut? Har du sett något jävligare?⁵¹

Hasse dricker upp en stor del av flaskan i ett svep medan han samtidigt skakar och gråter förtvivlat. Lisa som sitter i baksätet reagerar genom att säga till brodern att låta Hasse vara, och genom att lägga sin hand på Hasses axel medan han gråter. Detta visar återigen att föräldern framställs ha förlorat kontrollen över situationen. Missbruket är inte gömt, det syns för barnet och barnet framställs vara den tröstande i situationen istället för att själv få tröst.

I filmerna skildras även att barnens behov såsom mat, trygghet, stabilitet och rutiner åsidosätts och bortprioriteras i samband med missbrukets eskalering⁵². Detta går emot forskning som visat att föräldrar med ett pågående missbruk, eller som var under missbruksbehandling, uttryckt att

⁴⁹ Svinalängorna 2010, 00:17:33

⁵⁰ Svinalängorna 2010, 01:09:40

⁵¹ Mig äger ingen 2013, 01:18:35

⁵² Submarino 2010, 00:57:24; Svinalängorna 2010, 01:06:23; Mig äger ingen 2013, 00:32:42; Trädgårdsgatan 2017, 00:13:02

trots bristerna i deras föräldraskap såg de ändå till att barnets basala behov såsom kläder, skor och mat tillgodoseddes (Dyba et al. 2019, s. 111; Coyer 2001, s. 75; Holland et al. 2013, s. 1498). Som tidigare nämnts under 5.2.2 *Ansvarslösa val och prioriteringar* medför detta en bild av att föräldern i filmerna, både utifrån att tillskrivas som ansvarslös och kontrollös, framställs som en förälder som inte tillgodoser sina barns basala behov. Detta trots att missbrukande föräldrar i forskning inte beskriver den bilden. Detta påvisar ytterligare en förstärkt och stereotypisk bild av att den missbrukande föräldern i filmerna, som kanske inte alltid hör ihop med verkligheten. Genom filmerna framställs däremot barnen ha ansvaret för att tillgodose de basala behoven ju mer missbruket eskalerar, genom att till exempel se till att de får i sig mat⁵³ (mer om detta under 5.2 *Den ansvarslösa föräldern*).

5.3.3 Eskaleringen och kontrollförlusten påverkar föräldrarnas medvetenhet

Som vi kommer gå in på mer under 5.4 *Den medvetna föräldern* har vi återkommande sett att föräldern i berättelserna framställs som medveten gällande vad som är önskvärda respektive avvikande beteenden. Vi tolkar dock att eskaleringen och kontrollförlusten innefattar att föräldrarnas medvetenhet kring det som sker, och det som borde ske, framställs försvinna. Till slut skildras missbruket ta över föräldrarnas förmåga att bedöma, förändra och förbättra sitt föräldraskap och det visas på flera sätt. I *Mig äger ingen* utspelas en scen när dottern Lisa är på väg hem. En pojke cyklar förbi henne och säger att hennes pappa ligger i trappuppgången och att det stinker piss. När Lisa kommer dit ligger pappa Hasse sovandes i trappuppgången medan en granne försöker väcka honom. Lisa hjälper Hasse in i lägenheten och han säger inget om det som just hänt utan frågar istället:

Hasse: Springer du och hämtar Sonja? [granne]

Lisa: Ta av dig skorna. [Hasse sluddrar] Ta av dig skorna! [arg ton] Hon åker imorgon.

Utomlands, fattar du? Hon vill inte ha dig.

Hasse: [frånvarande ton] Vart ska hon då?

Lisa: Hon tycker inte om dig när du är så här. Sätt dig.

Hasse: Hon ska passa sig (upprepade gånger). Ligga bland de blekfeta tyskarna som skriker "sieg heil" till sina barn. Hon ska passa sig så hon inte får en skitkorv i käftan.⁵⁴

I scenen framställs Hasse som starkt frånvarande och verkar inte alls lyssna på vad Lisa säger. Han pratar på ett frånvarande och osammanhängande sätt. I efterföljande scen sätter han igång musik och vill dansa med Lisa. Lisa försöker gå därifrån och säger upprepade gånger att hon inte vill och att han ska sluta. Trots det tar han tag i henne och börjar dansa med henne medan hon fortsätter säga att hon inte vill.

⁵³ Submarino 2010, 00:52:42; Svinalängorna 2010, 01:13:11; Mig äger ingen 2013, 00:12:13

⁵⁴ Mig äger ingen 2013, 01:06:37

*Lisa: [hålls fast av Hasse som dansar] Pappa, sluta. Sluta! Släpp mig. Sluta, jag vill inte.
Men sluta! [...]*

Till sist ramlar de båda ner på golvet följt av ett skratt från Hasse. Lisa reser sig upp och Hasse tar skämtsamt tag i hennes ben. Lisa skriker att han ska släppa. Hon skriker "kan inte du bara dö, din jävla gubbjävvel!" och springer därifrån. Hasse ligger därefter kvar på golvet och somnar. Genom berättelsen skildras här en tydlig reaktion och insikt hos barnet som visas vara på gränsen till att inte stå ut med den rådande situationen längre. Mer om detta under 5.5 *Den känslomässigt nära föräldern*.

Liknande scen som ovan framträder i *Submarino* när pappa Magnus kommer in till dagis för att hämta sonen Martin. Han framställs vara starkt drogpåverkad till den grad att han knappt kan gå. Han är tom i blicken och har svårt att orientera sig i rummet. Dagisläraren noterar detta och tittar oroat mot Magnus håll.

Dagisläraren: Martin, din pappa har kommit. [...]
Martin: Hej, pappa. [...] Jag har gjort en teckning till mormors kista.
Magnus: [frånvarande blick] Kom.
Martin: Du måste ju titta på den.
Magnus: [sträcker ut handen långsamt] Kom nu, Martin.⁵⁵

I scenen framställs Magnus som frånvarande och omedveten kring vad Martin försöker säga. Här har dessutom medvetenheten kring att man inte bör visa sig drogpåverkad i offentligheten försvunnit. Det kan tänkas finnas en liten gnista kvar av den medvetenheten eftersom Magnus tycks vilja gå därifrån snabbt. Han framställs inte heller ha förmåga att ta någon kontakt med dagisläraren som märkbart noterar hans beteende.

Scenerna ovan framställer att föräldrarnas medvetenhet försvinner i takt med missbrukets eskalering och detta visas även på andra sätt. Som exempel skildras pappa Kimmo i *Svinalängorna* tillslut som en starkt frånvarande förälder. Han framställs inte veta vad som pågår, varken när han har kissat på sig själv⁵⁶, när Socialtjänsten kommer på besök⁵⁷ eller när han lämnar lägenheten medan mamma Aili ligger blodig på golvet till följd av deras bråk⁵⁸.

Sammantaget skildras den missbrukande föräldern genom scener där föräldern förlorar kontroll över sitt missbruk. Föräldern tillskrivs genom scenerna egenskaper som ansvarslös, vårdslös

⁵⁵ *Submarino* 2010, 00:56:25

⁵⁶ *Svinalängorna* 2010, 01:09:40

⁵⁷ *Svinalängorna* 2010, 01:14:15

⁵⁸ *Svinalängorna* 2010, 01:18:20

och våldsam. Genom att missbruket blir synligare för omgivningen framställs missbruket ha eskalerat eftersom den kontrollösa föräldern inte framställs som tillräckligt förmögen att försöka gömma missbruket längre. Därtill visas barnet till föräldern ta ett allt större ansvar och bli den som hjälper föräldern som förlorat kontrollen.

5.4 Den medvetna föräldern

I filmerna framträder återkommande scener som nyanserar föräldraskapet genom att skildra önskvärda egenskaper eller handlingar, och genom att visa att föräldern är medveten kring det som är avvikande i dennes föräldraskap. Genom berättelserna visas att medvetenheten hänger samman med en önskan om att förändras och att vilja vara nykter. Scener där föräldern framställs som medveten står i skarp kontrast till de övriga där föräldern framför allt framställs som ansvarslös eller kontrollös. Däremot kan föräldrarna i flera scener både tillskrivas till exempel ansvarslöshet *och* ett kontrasterande (medvetet) beteende i samma scen. Föräldrarnas medvetenhet framställs ofta som något subtilt. Antingen visas den genom ett ord eller en mening⁵⁹, men även i form av ansiktsuttryck⁶⁰ eller fysisk närhet⁶¹.

5.4.1 Strävandet efter nykterhet och normalitet

En typ av medvetenhet hos föräldern som visas i flera filmer är en strävan efter nykterhet. I *Trädgårdsgatan* utspelas en scen när pappa Peter hämtar sonen Eric hos Eric's mamma i början av filmen. När Peter kommer dit står Eric och hans mamma utanför huset och väntar.

Eric's mamma: Du är sen igen.

Peter: Jag vet, det är startmotorn alltså. Ska fixa den, jag lovar. Ska inte hända igen.

Eric's mamma: Och du är nykter eller?

Peter: Klart jag är nykter, jag ska ju hämta Eric. Lovar.⁶²

Scenen framställer att det inte är första gången som Peter varken är i tid eller nykter när han hämtar Eric. Sättet Peter väljer att svara på frågan om han är nykter visar en medvetenhet kring att man självklart borde vara nykter när man ska träffa sin son. Denna medvetenhet gestaltas i filmerna på flera sätt. Den skildras genom att föräldern aktivt gömmer missbruket⁶³, låtsas vara

⁵⁹ *Trädgårdsgatan* 2017, 00:11:32

⁶⁰ *Submarino* 2010, 01:08:24; *Svinalängorna* 2010, 00:59:36, 01:06:23

⁶¹ *Svinalängorna* 2010, 01:03:04

⁶² *Trädgårdsgatan* 2017, 00:03:35

⁶³ *Submarino* 2010, 00:47:49; *Svinalängorna* 2010, 00:39:20; *Trädgårdsgatan* 2017, 00:08:07

nykter inför barnet eller omgivningen⁶⁴ och bekräftar barnens behov verbalt men tillgodoser dem inte med handlingar⁶⁵.

En annan scen som framställer nykterhet som eftersträvansvärt utspelas i *Trädgårdsgatan*. I scenen befinner sig mamma Linda och pappa Peter på ett AA-möte som Linda har övertalat Peter att följa med till. De sitter i en ring tillsammans med andra deltagare och Linda börjar beskriva sig själv inför gruppen:

Linda: [tittar ner i golvet] Hej, jag heter Linda och jag är alkoholist och narkoman. [...] Jag har bara varit nykter en dag. Vad ska jag säga, jag känner mig ful, i vägen. Jag känner att jag inte räcker till, att jag inte duger. Och när jag dricker så känns det som att allt bara ska brista, att jag ska dö, typ. Men egentligen så är det väl större risk att jag dör när jag pundar. Men... [ursäktar sig och harklar] Det är svårt. Men det blir väl lättare med tiden, antar jag.⁶⁶

Lindas beskrivning av sig själv visar på flera saker. Hon förstår att hennes nuvarande situation inte är hållbar och hon beskriver sig själv som ful, i vägen och otillräcklig. Linda framställs vara medveten om att situationen är avvikande genom att uttrycka att hon inte duger och att hon borde kunna mer, eller önskar att hon kunde mer. Den framställningen kan liknas vid hur föräldrar i missbruksbehandling beskriver sig själva i tidigare forskning. I forskningen beskriver föräldrarna att de, utöver insikten att missbruket måste upphöra, upplever svårigheter kring att veta vem man är som förälder. Kompetens i anknytning till föräldraskapet var en annan faktor som upplevdes som bristande (Dyba et al. 2019, s. 111; Coyer 2001, s. 75). Det framställs även ett nykterhetsideal i filmerna såsom det beskrivs i forskningen. Föräldrarollen i filmerna kategoriseras som avvikande på grund av förälderns missbruksproblematik, och därmed blir nykterheten en referensram för att nå upp till ett normalt och "gott" föräldraskap. Eftersom Linda i filmen trots hennes känslor valde att gå till AA-mötet, där hon samtidigt visas medveten kring att hon troligen skulle dö av missbruket, tillskrivs hon här som insiktsfull och villig att förändras. Vidare förmedlas bilden av att föräldern vill förändras enbart genom att scenen skildrar ett AA-möte, vilket i sig är ett sammanhang där deltagarna har en önskan om nykterhet.

I samma scen får vi därefter höra Peter beskriva sig själv:

Peter: Ja, jag heter Peter. Jag är alkoholist. Tar allt, skjuter helst. Kalla mig pundare men det skiter jag i. Jag är här för Lindas skull. Jag har inte så mycket minnen från när

⁶⁴ Submarino 2010, 00:48:12; Svinalängorna 2010, 01:14:15

⁶⁵ Submarino 2010, 00:58:19; Svinalängorna 2010, 01:14:15; Mig äger ingen 2013, 01:23:11; Trädgårdsgatan 2017, 00:17:16

⁶⁶ Trädgårdsgatan 2017, 01:05:55

jag var grabb. Jag kommer ihåg när morsan knivhögg sin kille i köket på ett fyllekalas. Hur kan det vara så mycket blod i ett gammalt fyllo? [småskrattar] Morsan hamnade på kåken och jag fick följa med lillebrorsan hem till hans farsa [...]. [...] Sen efter en månad så slängde de ut mig, de tyckte att det var för mycket stök. Sen så fick jag flytta hem till min alkismormor...

I scenen avbryts mötet abrupt av att dottern Elin, som tillsammans med sonen Eric har tjuvlyssnat på mötet, råkar ramla in genom fönstret. Peter uttrycker i scenen att han inte deltar på mötet för sin egen skull, vilket framställer honom som oengagerad och ovillig att förändras. Han börjar dock dela med sig av sina traumatiska barndomsminnen, vilket vi tolkar ska göra att åskådaren får en slags förståelse till varför Peter befinner sig där han är. Det framställs med andra ord finnas anledningar till hans avvikande beteende. Det förmedlas också att någon form av medvetenhet finns i Peter över att han befinner sig där han är på grund av ett svårt förflutet, men inte är fullt redo att bemöta det ännu. Det blir intressant hur berättelsen skildrar Linda och Peter, som båda befinner sig i ett missbruk, på två olika sätt. Det ger en mer nyanserad bild av hur en berättelse kan framställa den missbrukande föräldern på olika sätt, där Linda framställs lägga större ansvar på sig själv än Peter.

Likt strävandet efter nykterhet som redogjorts ovan visas även en strävan efter normalitet genom flera av filmernas berättelser. Föräldern visas i de fallen göra ett försök till normalitet och förändring i takt med förälderns ökade medvetenhet om sin ohållbara situation. I *Mig äger ingen* framträder en scen där dottern Lisa vaknar upp av sin alarmklocka. Hon går till pappa Hasses sovrum för att väcka honom men ser att han redan vaknat och att sängen är bäddad. Hon ropar efter Hasse varpå han möter henne i hallen med en omsorgsfull blick och säger:

Hasse: Jag har gjort frukost. Jag gick och handlade medan du sov. [...] Vad vill du ha?

Lisa: Jag tar gärna en fralla.

Hasse: Vill du ha juice?

Lisa: Ja, tack.⁶⁷

Hasse håller upp juicen och de båda börjar fixa ordning med frukosten i tystnad. Lisa tittar på Hasse och säger efter en stund:

Lisa: Tack.

Hasse: [tittar tillbaka] Tack själv.

I scenen reagerar Lisa förvånad till den här situationen och visar stor uppskattning. Därigenom får vi som åskådare information om att framdukad frukost är något ovanligt. Vi tolkar att

⁶⁷ Mig äger ingen 2013, 01:11:05

Hasses ord "tack själv" skildrar att han inser att han brustit i sitt föräldraansvar och att Lisa fått ta mer ansvar än vad hon egentligen ska behöva, som till exempel att ordna frukost själv. I filmernas berättelser har strävan efter normalitet på andra sätt visats genom utlovande om nykterhetslöfte⁶⁸ eller genom att försöka separera sig från den våldsamma partnern⁶⁹. Det har också gestaltats genom att kylskåpet fylls med en mängd nyttigheter⁷⁰ samt att roliga och kostsamma aktiviteter med barnet prioriteras så fort pengar finns⁷¹.

5.4.2 Medvetenhet genom tillbakablickar

En annan typ av medvetenhet framställs när flera filmers berättelser visar hur föräldern ser tillbaka på den tidigare missbrukssituationen och uttrycker en medvetenhet kring det som avvek. I *Mig äger ingen* utspelas en scen när dottern Lisa som vuxen hälsar på pappa Hasse efter många år utan kontakt. När de samtalar om Lisas barndom i vardagsrummet säger Hasse:

Hasse: Det var en jävla smäll det där med Katja [Lisas mamma]. Jag var inte beredd. Jag gjorde så gott jag kunde. [kort paus, tittar allvarsamt på Lisa] Och du var duktig. Fastän du sparkade som fan om nätterna. [skrattar lågt] Jag hade svårt att sova. Men... Det var inget synd om mig. Jag fick ju dig.⁷²

I scenen kan det tänkas att Hasse till viss del framställs som förnekande, eller accepterande (till sina brister i föräldraskapet), när han säger att han gjorde så gott han kunde. Samtidigt framställs en medvetenhet kring att han hade Lisa och att det därmed inte var synd om honom. Scenen kan tänkas visa att Hasse förstår hur mycket ansvar Lisa fick ta i barndomen då han själv inte var kapabel till det. På det sättet visas han som medveten kring att han inte kunde vara en tillräcklig förälder för henne. En liknande scen utspelas i *Svinalängorna*. I den framställs mamma Aili, som i nutid pratar med dottern Leena efter många år utan kontakt, som förnekande till det traumatiska som hänt i Leenas barndom. Hon framställs försköna saker som hänt genom att säga:

Aili: Vi hade det ändå trevligt på festerna. Det var kul att se pappa dansa.⁷³

Men samtidigt kontrasteras beteendet i samma scen med en medvetenhet hos Aili. Vi har vid denna tidpunkt i filmen fått vetskap om att Leenas lillebror, Sakari, har gått bort. Aili säger:

⁶⁸Svinalängorna 2010, 00:17:33

⁶⁹Trädgårdsgatan 2017, 00:43:03

⁷⁰Submarino 2010, 01:05:17

⁷¹Submarino 2010, 01:06:56

⁷²Mig äger ingen 2013, 01:39:37

⁷³Svinalängorna 2010, 01:21:05

Aili: Min lilla Sakari. Jag skrev på för hans bästa. De övertalade mig. Jag trodde han skulle bli bra. Jag orkade inte.

När Aili säger att hon "skrev på" tolkar vi att hon hänvisar till omhändertagandet av barnen som sker till följd av föräldrarnas missbruk. När hon säger att hon inte orkade framställs det vara en markör för att hon insåg att hon inte *kunde* ta hand om sina barn på de sätt som är önskvärda eller tillräckliga. Hon uttrycker att hon försökte göra det som var bäst för Sakari, även om det innebar att hon själv inte kunde vara närvarande i hans liv längre. Detta förmedlar bilden av att hon satte barnet i första hand, som det många gånger i filmerna framställs att föräldrarna inte gör.

5.4.3 Missbruket göms

I filmernas berättelser framställs ytterligare en typ av medvetenhet i form av att föräldern försöker gömma missbruket från barnen och omgivningen (åtminstone innan missbruket eskalerat till en viss nivå)⁷⁴. Dessa scener är framför allt av icke-verbal karaktär där föräldern skildras missbruka i ensamhet utan dialog med till exempel barnet. I *Submarino* ser vi tidigt hur Magnus lämnar Martin tillsammans med deras granne i lägenheten för att "gå på toa". Det blir underförstått att något som inte ska synas för andra sker där inne, nämligen att han missbrukar.⁷⁵ Detta tydliggörs för oss åskådare genom att det i scenen zoomas in på toalettdörren långsamt och länge efter att den stängts. Att gömma missbruket framställs återkommande i alla filmer, med undantag för *Mig äger ingen* där bruket av alkohol är synligt redan från början. En anledning till detta kan tänkas vara att alkohol är lagligt och normaliserat i samhället. Det finns dock scener där även bruket av alkohol göms, till exempel när föräldern visas dricka alkohol mitt i natten när denne tror att ingen ser.⁷⁶

När föräldern gestaltas med att gömma missbruket förmedlas en medvetenhet eftersom det finns en anledning till att något undångöms. Det som göms bör inte ses av andra eftersom det som göms kan urskilja en själv från andra och resultera i att bli sedd som avvikande. Föräldern framställs med andra ord förstå hur denne bör agera för att undvika att kategoriseras som avvikande. Detta överensstämmer med forskning där missbrukande föräldrar har beskrivit en medvetenhet kring att deras livsstil inte når upp till samhällets förväntningar (Couvrette, Brochu & Plourde 2016, ss. 302-303). Föräldrarna i studien hade därmed skapat en egen föräldraidentitet som enligt dem fortfarande innefattade ett gott föräldraskap trots avvikande beteenden. Föräldrarna i filmerna framställs försöka kompensera för sitt avvikande beteende genom att hålla missbruket hemligt för sina barn och för omgivningen. Genom att dölja den delen av sig själva framställs de försöka uppnå normalitet och ett mer önskvärt beteende.

⁷⁴ *Submarino* 2010, 00:48:12; *Svinalängorna* 2010, 00:39:20; *Trädgårdsgatan* 2017, 00:08:07

⁷⁵ *Submarino* 2010, 00:47:49

⁷⁶ *Svinalängorna* 2010, 00:39:20

Återigen ser vi att nykterhet, både utifrån filmernas skildringar och utifrån föräldrars beskrivningar i forskning, är det önskvärda och det man vill uppnå i sitt föräldraskap. Vi tänker att detta förenas med att nykterhetsidealet, i koppling till föräldrarollen, är så pass önskvärt i samhället att det är styrande för föräldrars beteenden. Föräldrar, både fiktiva och verkliga, anpassar sig därigenom till vad som anses vara normala beteenden för att undvika stigmatisering.

Sammanfattningsvis har avsnittet redogjort för att den missbrukande föräldern framställs visa en medvetenhet om sitt avvikande beteende på flera sätt i berättelserna. Den har visats genom att föräldern strävar efter nykterhet eller efter mer önskvärda beteenden. Medvetenheten har framställts närvara både under det aktiva missbruket eller när föräldern ser tillbaka på den tidigare missbrukssituationen. Vidare har medvetenheten skildrats genom att föräldern väljer att gömma sitt missbruk, vilket visar att föräldern förstår vad som ses som ett normalt- respektive avvikande beteende.

5.5 Den känslomässigt nära föräldern

Genomgående i samtliga filmers berättelser har vi sett hur den missbrukande föräldern framställs brista avsevärt i att tillgodose barnets basala behov i förhållande till mat, trygghet, stabilitet eller rutiner. Däremot har föräldraskapet, likt det vi redovisat under 5.4 *Den medvetna föräldern*, nyanserats genom att gestalta en känslomässigt nära relation mellan föräldern och barnet. Att leka och busa med sitt barn har varit den främsta uttrycksformen för att porträttera den känslomässigt nära föräldern. Vi har sett liknande scener i alla filmer där föräldern kittlar, kramar om, leker⁷⁷ och har internskämt med barnet samt att barnet och föräldern har smeknamn för varandra⁷⁸. Vidare visas nyanseringen genom att föräldern pratar omsorgsfullt eller uttrycker verbal kärlek till sitt barn⁷⁹. Något som däremot varit karaktäristiskt i samtliga berättelser är att relationen mellan föräldern och barnet i vuxen ålder är bristande.

5.5.1 Känslomässig närhet överordnas basala behov

Trots en bristande hemmiljö och eskalerande missbruk som redogjorts i föregående teman ser vi återkommande i alla berättelser att barnen framställs visa villkorslös kärlek och lojalitet till sin förälder⁸⁰. Som exempel ser vi genomgående i *Mig äger ingen* hur pappa Hasse brister i att tillgodose Lisas basala behov såsom trygghet, säkerhet, förutsägbarhet och rutiner. Konsekvenserna av detta skildras genom att Lisa i ung ålder anpassar sig efter och är medveten

⁷⁷ Submarino 2010, 01:05:29; Mig äger ingen 2013, 00:20:12; Trädgårdsgatan 2017, 00:43:03

⁷⁸ Submarino 2010, 01:20:58; Mig äger ingen 2013, 00:27:45

⁷⁹ Submarino 2010, 01:26:40; Svinalängorna 2010, 00:31:03; Mig äger ingen 2013, 00:19:06

⁸⁰ Submarino 2010, 01:30:34; Svinalängorna 2010, 01:06:23; Trädgårdsgatan 2017, 00:34:30

om Hasses mående hela tiden. Eftersom hon visas drivas av sin villkorslösa kärlek till sin pappa framställs detta inte bli ett lika stort bekymmer jämfört med när hon är tonåring. Som nyans till det bristande föräldraskapet utspelas en scen där Hasse och Lisa har lagt sig i sängen för att sova. De har legat och pratat om olika saker varpå Hasse säger:

Hasse: [...] Och så är vi bästisar och bundis, visste du det?

Lisa: [skakar på huvudet]

Hasse: Och du, sparka inte så jävla mycket i natt. Det är så svårt att sova då. [tystnad]

Godnatt, bästis.

Lisa: Godnatt, bundis.⁸¹

Vi tolkar scenen som ett sätt att gestalta hur Hasse och Lisa uttrycker närhet till varandra. Det framställs ett starkt band mellan dem, att så länge de har varandra så kan saker bli bra. Skildringen av deras nära relation förstärks också när Hasse skojar om att Lisa inte ska sparka på natten. Det tycks vara något de skojat om tidigare. När Hasses missbruk senare i berättelsen har nått en ohållbar punkt ser vi hur Lisa fortfarande framställs stå fast vid deras nära relation när hon pratar om den med sin vän:

Vän: Min mamma tycker synd om dig.

Lisa: Varför då?

Vän: För att du inte har någon mamma.

Lisa: Men du har ju ingen pappa.

Vän: Det är inte samma sak.

Lisa: Är ni bästisar och bundis, då?

Vän: [förvirrad ton] Vad är det?

Lisa: Om ni var det skulle du veta.⁸²

När Lisa frågar om vännen är bästisar och bundis med sin mamma förmedlas Lisa värdera den känslomässiga närheten till sin pappa högt, trots att hon får ta alltmer ansvar i relationen. Den känslomässiga relationen framställs fortfarande överordna de basala behoven som inte tillgodoses eftersom Lisa, trots Hasses eskalerande missbruk och bristande föräldraskap, fortfarande visar lojalitet till honom genom att stanna kvar hos honom (istället för att välja att bo hos sin mamma).

En annan scen där känslomässig närhet förmedlas mellan föräldern och barnet framträder i *Svinalängorna* när pappa Kimmo sitter vid dottern Leenas säng vid läggdags. Han pratar omsorgsfullt med henne medan han klappar henne på huvudet:

⁸¹ Mig äger ingen 2013, 00:27:45

⁸² Mig äger ingen 2013, 01:01:37

Kimmo: Du kommer från Finland. Vi är starkt folk, bra gener. Du tränar hårt, du vinner alla tävlingar. Du är som jag, "sisu". Du är en kämpe som jag. [...] Nu ska min idrottsflicka sova.
Leena: [ler] Sjung.⁸³

I scenen ber Leena Kimmo att sjunga för henne på finska. Vi tolkar att det ger skenet av att det är något han brukar göra regelbundet. Ett liknande exempel ses i *Submarino* när pappa Magnus pratar med sonen Martin som befinner sig på kollo. De pratar i telefon:

Magnus: [omsorgsfullt] Hej, gubben.
Martin: Jag har hittat en bärnsten. Den är vit, men det är en bärnsten.
Magnus: Okej.
Martin: Jag ska äta nu, pappa. [...] Du lägger på först.
Magnus: [skämtsamt] Nej, det gör du.
Martin: Okej, vi gör det samtidigt.
Magnus: Okej. Jag räknar till tre.
Båda samtidigt: Ett, två, tre...⁸⁴

Även i denna scen visas något som tycks vara en regelbunden och intim stund mellan föräldern och barnet. Stunder som dessa framställs genom berättelsen med värme, omsorgsfullhet och kärlek. Under filmernas gång visas däremot missbruket till slut ta över föräldrarna helt och ansvaret läggs på barnet att upprätthålla ansvar och ordning i hemmet. Den känslomässigt nära relationen skildras då inte på samma sätt längre. Trots den ohållbara situationen framställs barnet känna ett starkt ansvar att vara kvar och ta hand om familjen⁸⁵, eller välja att stanna kvar hos den förälder som har ett missbruk (om föräldrarna är separerade och ena är nykter)⁸⁶. Detta trots att föräldraskapet och miljön brister. Vi tolkar att filmerna visar att utrymme för lek, bus och kärlek samt barnets känslomässiga band till föräldern överordnas de basala behoven. Åtminstone till en början.

5.5.2 Kontakten mellan barnet och föräldern brister

Trots att samtliga filmer har scener som nyanserar föräldraskapet har vi återkommande sett att kontakten mellan barnet i vuxen ålder och föräldern framställs vara bristfällig eller obefintlig. Det som flera av berättelserna förmedlar är att även om föräldrarna kan tillgodose behovet av känslomässig närhet till sitt barn nås en punkt där det till slut inte är tillräckligt längre, om

⁸³ Svinalängorna 2010, 00:31:03

⁸⁴ Submarino 2010, 01:20:58

⁸⁵ Svinalängorna 2010, 01:09:40; Mig äger ingen 2013, 00:46:47, 01:18:11

⁸⁶ Mig äger ingen 2013, 00:55:55; Trädgårdsgatan 2017, 00:34:30

resterande basala behov utelämnas. Det är något som filmerna visar förr eller senare genom att barnen säger ifrån⁸⁷, begränsar kontakten med föräldern⁸⁸ eller säger upp kontakten helt⁸⁹.

Skildringen av barnens avsaknad av reaktioner i berättelserna när de är små förmedlar både en bild av att missbruket är normaliserat för dem, men också att de inte ser sina situationer som avvikande ännu eftersom det är det enda de är bekanta med⁹⁰. Det visas också att föräldrarna försöker gömma sitt missbruk för omgivningen (se mer under 5.4.3 *Missbruket göms*), och inget vi sett tyder på att den aktiva missbrukssituationen kommuniceras eller förklaras till barnet av föräldern. Denna skildring liknas vid den tystnadskultur som förekommer i familjer med missbruk som forskning har belyst (Tedgård et al. 2019, ss. 236-237, 240). I studien diskuteras att tystnadskulturen har lett till att barnen inte förstår vad som faktiskt sker, eller att barnen i vuxen ålder inte förstår vad som har skett när de reflekterar över sin barndom. Det som skiljer sig åt mellan forskningen och filmerna är att barnen i filmerna framställs ha tydliga minnen och även tydliga ställningstaganden om sin avvikande barndom i vuxen ålder. Det som däremot överensstämmer mellan forskningen och filmerna är den rådande tystnadskulturen. Tystnadskulturen framställs i filmerna fungera som ett klister som upprätthåller det "normala". Med ett undangömt missbruk förenklas missbrukets normalisering inför barnet. Vi tänker att genom att inte kommunicera om det som brister finns förhoppningen att relationen mellan föräldern och barnet hålls ihop. Som slutsats kan man säga att barnens reaktioner i filmerna, trots att de till viss del skiljer sig från verkliga upplevelser, framställs fungera som verktyg för att visa på strävandet efter tillfrisknande och nykterhet. När relationen mellan den missbrukande föräldern och barnet i vuxen ålder porträtteras som bristande i filmerna förmedlas budskapet att barnet har kommit till insikt att föräldern är avvikande. Barnet visas ha fått insikt om att dennes situation hemma var annorlunda än andra barns, och framställs till slut ha insett vad denne gått miste om som barn och valt att inte längre acceptera det.

I *Mig äger ingen* får vi i början av filmen se att dottern Lisa i vuxen ålder valt att inte bjuda sin pappa Hasse på sin avhandlingsfest⁹¹. Senare i berättelsen visas att Lisa sagt upp kontakten med honom på grund av hans missbruk och att hon som tonåring valde att bo hos sin mamma istället⁹². Däremot kontrasteras detta i en scen när Lisa efter sin avhandlingsfest, och vad som tycks vara många år utan kontakt, åker och hälsar på Hasse. När de träffas berättar Hasse att han är nykter. När de pratat en stund och när Lisa sedan ska åka därifrån säger hon när de står utanför hans lägenhet:

⁸⁷ Submarino 2010, 00:58:13; Svinalängorna 2010, 01:06:23; Mig äger ingen 2013, 01:06:20

⁸⁸ Mig äger ingen 2013, 00:01:58

⁸⁹ Svinalängorna 2010, 00:02:48

⁹⁰ Submarino 2010, 01:09:12; Svinalängorna 2010, 00:06:31; Mig äger ingen 2013, 00:12:13; Trädgårdsgatan 2017, 00:36:14

⁹¹ Mig äger ingen 2013, 00:01:58

⁹² Mig äger ingen 2013, 01:35:20

Lisa: Jag bor i Uppsala nu.

Hasse: Jag vet.

Lisa: Vill du ha mitt telefonnummer?

Hasse: Jag har redan tagit reda på det.

Lisa: [kort paus] Du ska bli morfar. En flicka.

Hasse: Hälsa henne att vi ska bli bästis och bundis, hon och jag.

Lisa: [känslsam blick] Jag älskar dig. [sätter sig i bilen]⁹³

Lisa framställs i denna scen välja att återuppta kontakten med Hasse och bjuder in honom till sitt liv igen. Eftersom Hasse nu är nykter förmedlas bilden av att nykterheten är något önskvärt och det som möjliggör förnyad kontakt mellan dem. Genom berättelsen ges här ett sken av att en anledning till återupptagande av kontakt är för att Lisa nu ser att hennes pappa är nykter och stabil, vilket hon framställdes sakna så pass mycket i tonåren att hon till slut bröt kontakten.

Sammanfattningsvis skildras den känslomässigt nära föräldern genom tillskrivna egenskaper som kärleksfull, varm och uttrycksfull. Detta visas genom scener där föräldern leker, busar eller uttrycker verbal kärlek till sitt barn. Det blir en nyans till det som annars ofta framställs brista, vilket visas genom att inte tillgodose barnet med basala behov, trygghet och rutiner. Med barnets stigande ålder framställs den känslomässigt nära föräldern till slut vara otillräcklig för barnet. När missbruket når en ohållbar punkt skildras relationen fallera och resulterar i att barnet som vuxen antingen har begränsat eller sagt upp kontakten med föräldern.

⁹³ Mig äger ingen 2013, 01:40:21

6. Sammanfattande diskussion

Under följande kapitel kommer studiens syfte och frågeställningar besvaras genom en sammanfattande diskussion av analysen och resultatet. Vi kommer att koppla analysen med vår teoretiska utgångspunkt, tidigare forskning och även lyfta den narrativa metoden. Vårt syfte i denna studie har varit att undersöka hur den missbrukande föräldern skildras i fyra nordiska filmer, samt hur familjemedlemmars framställda reaktioner bidrar till den konstruktionen. Med hjälp av narrativ metod har vi närmat oss konstruktioner i berättelser. Genom ett socialkonstruktionistiskt perspektiv har vi kunnat bearbeta vår analys med ett normkritiskt perspektiv och ett kritiskt förhållningssätt. För att finna och synliggöra dessa konstruktioner har vi utgått ifrån begreppen *normalitet* och *avvikelse*. Narrativ metod och ett socialkonstruktionistiskt perspektiv har gett oss möjlighet att hitta skildringar av egenskaper, roller och identiteter i filmerna. Vår analys har visat att vissa karaktärsdrag och beteenden använts och lyfts fram för att konstruera en viss typ av förälder och ett visst föräldraskap. Vi har sammantaget funnit att den missbrukande föräldern i filmerna har konstruerats genom att visas som socialt utsatt, ansvarslös, kontrollös, medveten (kring det som avviker) och känslomässigt nära sitt barn. De mest utmärkande egenskaperna som tillskrivits föräldern har varit ansvarslös, självisk, kontrollös, våldsam men även kärleksfull, medveten och insiktsfull.

I relation till konstruktioner i berättelser har användandet av narrativ metod varit fruktbart för studien. Narrativ forskning syftar till att få en fullständig berättelse som innebär att få en helhetsbild av berättelsen och även synliggöra det dolda (Larsson et al. 2008, s. 443; Larsson & Goldberg 2008, s. 157). I vår studies fall har vi tolkat att filmernas dolda berättelser är det underförstådda som framställs genom icke-verbala budskap, till exempel skildringar av att missbruket döljs av föräldern. Inom narrativ forskning menar man också att berättelser berättas utifrån olika filter. Berättandet sker utifrån berättarens egna tolkningar och värderingar vilket påverkar berättelsens utformning. Genom berättandet produceras och reproduceras sociala relationer och identiteter, därmed upprätthålls normer och värderingar (Larsson et al. 2008, s. 446; Johansson 2005, s. 99).

Berättelsens form och budskap ger alltså uttryck för kulturella värderingar för det som anses normalt och avvikande. En berättelseform som varit utmärkande i filmerna är hur den missbrukande förälderns roll positioneras, vilket också är ett budskap som förstärks genom användandet av familjemedlemmars (främst barnens) reaktioner i en scen. Genom att skildra familjemedlemmars bekymrade och oroade reaktioner på missbruket i filmerna kategoriseras föräldraskapet som avvikande. De återkommande reaktionerna som visas förmedlar vilka förväntningar som finns på förälderns roll och att föräldern inte lever upp till dessa. Detta visar övergripande på att missbrukets påverkan på barnet ("parentification") och familjemedlemmars oro för barnet skildras i filmerna på samma sätt som det beskrivs i

forskning av anhöriga med egen erfarenhet (Orford et al. 2010, s. 45; Tedgård et al. 2019, ss. 230-231). Den bilden bekräftas därmed i filmerna genom att barnens och övriga familjemedlemmars reaktioner används som verktyg för att tillskriva föräldern en avvikande och bristfällig föräldraroll.

Som vi till viss del redogjort för ovan bekräftar analysen några av de fynd som tidigare forskning visat. I stora drag har vi sett att det finns tydliga kategoriseringar av vad som anses vara normalt och avvikande i både forskningen och filmerna. Forskning har visat att det "goda" föräldraskapet i medier beskrivs genom att vara kontinuerligt involverad, engagerad, konsekvent och ge barnet möjlighet att utvecklas. Forskning har även visat att medier förmedlar en förväntan på att alla föräldrar, som vuxna personer, ska vara öppna för att utveckla och förbättra sina föräldraskap (Lo Cricchio et al. 2019, ss. 1589, 1591-1593; Assarsson & Aarsand 2011, ss. 89-90). Det man bör ha i åtanke är att den nämnda forskningen inte riktas specifikt till missbrukande föräldrar, utan till alla föräldrar som förväntas kunna nå upp till det "goda" föräldraskapet. Hade den specifikt riktats till missbrukande föräldrar tänker vi att andra förväntningar hade beskrivits eftersom mycket av det vi sett i analysen tyder på ett föräldraskap som skildrats som *avvikande*. Den nämnda forskningen har oavsett varit givande för studien eftersom det "goda" föräldraskapet fungerat som en referensram för det normala, och i sin tur synliggjort vad som framställs som avvikande. Utefter detta kan slutsatsen dras att det som skildras i filmerna är ett avvikande föräldraskap. På sätt och vis porträtteras emellertid föräldrarna i berättelserna som personer som strävar efter och vill vara bättre föräldrar genom att återkommande lova nykterhet, erkänna sina tillkortakommanden och försöka skapa någon slags normalitet i missbrukets vardag. Därmed bekräftas bilden av att föräldrar ska vilja bli bättre, även när de lider och lever under svårt missbruk.

Vi har också funnit att forskningen visar en annan bild än vad filmerna visar. Bland annat har forskning visat att föräldrar i missbruk uttryckt att de prioriterar sina barns basala behov först, snarare än att bygga en djupare relation till dem (Dyba et al. 2019, s. 111; Coyer 2001, s. 75; Holland et al. 2013, s. 1498). Föräldrarna i filmerna har istället visats prioritera den känslomässiga relationen till sina barn. Relationen mellan föräldern och barnet har, i kontrast till det bristfälliga hemmet och avsaknaden av rutiner och normalitet, porträtterats som varm, god och kärleksfull. Det blir en nyanserad skildring till det avvikande eftersom kärleksfullhet också beskrivits som en del av det "goda" föräldraskapet (Lo Cricchio et al. 2019, ss. 1589, 1591-1593). Vi tänker att denna skildring kan skilja sig från verkliga upplevelser på grund av dramaturgiska skäl, och att det skildras en nyanserad bild av föräldrarna där de tillskrivs "goda" egenskaper för att väga upp för allt som visas brista.

Som kontrast till beskrivningen av det "goda" föräldraskapet i forskning har föräldrarna i filmernas berättelser framställts som socialt utsatta, ansvarslösa och kontrollösa i missbrukets

närvaro. Ytterligare markörer för missbruket har visats genom slitna, yttre attribut, en bristande hemmiljö, åsidosättning av barnets basala behov, föräldrarnas våldsamt mot varandra eller mot andra, och att alkohol eller droger prioriterats före mat. Fokus på den missbrukande förälderns utseende och yttre attribut har i forskningen inte tydligt nämnts när föräldrar med eget missbruk resonerat kring sitt föräldraskap (Couvrette, Brochu & Plourde 2016; Valentine, Smyth & Newland 2019, Dyba et al. 2019; Coyer 2001; Holland et al. 2013; Virokannas 2011). Att yttre attribut är så tydliga markörer för missbruk i filmerna kan ha att göra med mediets karaktär (berättelser som ges via bild) men det förmedlar samtidigt tydliga signaler om vad som karaktäriserar det normala respektive det avvikande. Ovannämnda skildringar går också emot det som Socialstyrelsens handbok för utredning av barn och unga beskrivit att föräldern förväntas kunna ge sitt barn. Föräldern förväntas enligt den kunna ge barnet trygghet, stabilitet och tillförlitlighet (Socialstyrelsen 2016, ss. 18-19). Porträtteringarna av föräldrarna i filmerna förmedlar således ett avvikande föräldraskap som inte lever upp till de krav som samhället eller föräldrar själva ställer.

Eftersom det i samhället finns många uppfattningar för vad som ses som ett normalt eller avvikande föräldraskap som fenomen, förstärks skildringen av ett avvikande föräldraskap när missbruk inkluderas i bilden. Detta eftersom missbruk ses som en avvikande faktor i ett föräldraskap och i samhället överlag. Vi ser samma typ av rädsla för stigmatisering skildras hos föräldrarna i filmerna såsom missbrukande föräldrar beskrivit sin rädsla i forskning (Valentine, Smyth & Newland 2019 s. 121; Virokannas 2011, s. 338; Couvrette, Brochu & Plourde 2016, s. 302). I filmerna skildras rädslan till exempel genom att föräldrarna visas gömma sitt missbruk för både sitt barn och omgivningen. Det ger skenet av att det råder ett starkt nykterhetsideal som ska efterföljas. Filmerna kan därmed tänkas skildra en verklighetstrogen bild av att missbrukande föräldrar är rädda för att bli dömda och stigmatiserade. Vi kan genom detta se att starka samhällsvärderingar framträder som filter i filmernas berättelser.

Som vi dels redogör för ovan skildrar filmerna genomgående nykterhet som det eftersträvarsvärda. Det visas som något som är förenat med en välfungerande förälder, en förälder som tar ansvar och sätter sitt barns behov först. Nykterhet framställs inte som något föräldern behöver dölja till skillnad från missbruk. Föräldern har i nykterhetens närvaro visats som en bättre förälder genom scener där barnen visats ha tydliga rutiner, trygghet och stabilitet. Våld har inte förekommit i skildringar av nykterhet. Nykterheten har också framställts och förmedlats icke-verbalt genom bilder av renlighet, ett städat hem och vårdat utseende, vilka är märkbara kontraster till hur föräldern porträtterats i missbrukets närvaro. Genom att framställa missbruket som avvikande har nykterheten således porträtterats som önskvärd. I förhållande till att föräldern i filmerna framställs med en strävan efter nykterhet har det bara i en av filmerna tydliggjorts att föräldern till slut blivit nykter. Forskning har visat att missbrukande personer i

medier skildras genom att bland annat ha en bristfällighet i vilja och kontroll (Sulkunen 2007, ss. 555-556) vilket liknas med hur föräldrarna i filmerna skildras. I filmerna porträtteras föräldern, i takt med det eskalerade missbruket, som kontrollös i sitt missbruk och framställs inte klara av att sluta med alkoholen eller drogerna. Till slut ser vi att föräldern i stora drag förlorat hela sin identitet till missbruket. Detta utgör en stereotypisk bild av den missbrukande föräldern genom att återkommande visas som oförmögen och viljesvag. Här konstrueras och förstärks således kategoriseringar av normala och avvikande beteenden.

Vår övergripande reflektion är att film är en färdig produkt som skapats över tid och med medvetna val gällande vad som visas och inte visas. Det kan även vara så att vissa val är omedvetna eftersom skildringar i media ofta har en koppling till verkliga och undermedvetna fördomar och uppfattningar. Den som producerar ett mediamaterial kan därmed omedvetet reproducera normer och föreställningar om ett fenomen (Lacey 1998, ss. 134-135, 189). Vi tänker att eftersom en viss del av forskningen som undersökt verkliga upplevelser överensstämmer med det som visas i filmerna, kan det skapa en igenkännbar bild av ett fenomen hos åskådaren. Åskådaren kanske själv hört, sett eller upplevt det som visas upp och kan då på ett eller annat sätt relatera. Vissa delar kan därmed tänkas ha konstruerats på ett sätt som liknar verkligheten eller som är verklighetstroget. Samtidigt tänker vi att andra scener kanske framställs på ett överdrivet eller förstärkt sätt och som skiljer sig från verkliga individers upplevelser som beskrivs i forskning. Detta kan tänkas ha att göra med att filmskaparen vill skapa starka reaktioner eller känslor hos åskådaren, som då ska bli ivrig och fortsätta vilja följa berättelsen, speciellt när något som inte förväntas visas. Vissa tillskrivna egenskaper som gestaltas i filmerna, och på sättet de gestaltas, kan således förmedla en överdriven eller förstärkt bild av den missbrukande föräldern. Stereotyper fungerar som verktyg i filmerna för att förenkla filmens berättelse och budskap. Det blir enklare för åskådaren att då sortera karaktärer och positionera roller som normala respektive avvikande, eller som hjälte respektive skurk (Lacey 1998, s. 133, 138).

Vi kan se att det framträder publika narrativ av den missbrukande föräldern genom att denne i samtliga filmer återkommande tillskrivs specifika egenskaper för att framställas som avvikande. Inom de studerade berättelserna har vi även sett att den missbrukande förälderns roll positioneras som den som gör fel och är otillräcklig (Petersson & Osvaldsson Cromdal 2020, ss. 147-148). Förälderns stereotypiska och avvikande roll tydliggörs genom kontrasterande bilder av föräldrar som inte missbrukar. Med utgångspunkt i publika narrativ reflekterar vi över att skildringen av den missbrukande föräldern i filmerna kan vara del av en större, samhälls- och kulturell uppfattning om detsamma. Det kan också tänkas vara så att "den goda föräldern" är ett offentligt narrativ medan "den missbrukande personen" är ett annat, och att dessa två inte är förenliga utifrån det som visas i filmerna. Även forskning har visat att dessa roller är oförenliga genom att medias skildringar av förväntningar på föräldrarollen

respektive missbrukarrollen skiljer sig åt. Det skildras motstridiga förväntningar på rollerna där föräldern förväntas vara öppen för utveckling och förbättring med hjälp av “experter”, medan den missbrukande personen istället förväntas vara sin egen expert och kunna lösa sina problem på egen hand (Assarsson & Aarsand 2011, ss. 89-90; Sulkunen 2007, ss. 555-556). Rollerna ses utifrån dessa fynd som oförenliga och därmed tydliggörs att den missbrukande föräldern inte passar in i bilden av ett “gott” föräldraskap. Det blir återigen tydligt att föräldraskapet i filmernas berättelser skildras som avvikande. Det publika narrativet som framställs för den missbrukande föräldern blir betydande för att producera och reproducera en viss avvikande identitet i samhället.

Vi har analyserat fyra berättelser som kan sägas ha utgjort *en* gemensam berättelse som konstruerar den missbrukande föräldern. Den gemensamma berättelsen kan relateras till masternarrativ som genomsyrar samtliga narrativa nivåer, däribland publika. Det som genom analysen har utgjort ett masternarrativ, med andra ord en slags “normberättelse” (Petersson & Osvaldsson Cromdal 2020, s. 147) om den missbrukande föräldern, är en avvikande och bristfällig förälder. Det är en förälder som skildras genom att vara självisk och ansvarslös. Det är en förälder som skildras skapa otrygghet för sitt barn och oro för sina närstående. Det är en förälder som framställs utan kontroll över sitt liv och som oförmögen att förändra det, men det är också en förälder som visar värme, kärlek och närhet gentemot sitt barn. Den känslomässiga närheten skildras på ett sätt vara tillräckligt tills barnet når en viss ålder. Med deras stigande ålder framställs de begränsa eller bryta kontakten med föräldern på grund av missbruket. Därmed visas det som brister i föräldraskapet överordnas den känslomässiga närheten. Dessa bilder har även förstärkts genom familjemedlemmars framställda reaktioner och med tydliga kontrasterande scener på föräldrar som är nyktra.

Vi tänker att en motberättelse till denna normberättelse skulle kunna vara en skildring av en välfungerande missbrukande förälder där barnet framställs ha en trygg och stabil barndom. Det är inte något man hör eller ser lika ofta och därmed blir det en oförväntad bild som framställs. Det behöver såklart inte betyda att det är en obetydlig berättelse. Motberättelser kan vara av stor vikt för att belysa andra perspektiv om ett fenomen eller en grupp (Petersson & Osvaldsson Cromdal 2020, s. 147). Det som är viktigt att poängtera i vår studie är att porträtteringen i de studerade filmerna utgör en *stereotypisk* bild av en missbrukande förälder. Som exempel tänker vi att det även finns missbrukande föräldrar som inte är ekonomiskt utsatta, men att dessa inte inkluderats i de studerade filmernas porträttering. Många olika föräldrar lever med ett missbruk och dessa föräldrar förekommer ofta i barnavårdsutredningar (Socialstyrelsen 2012, s. 11). Det blir då viktigt att ha förståelse för och vara medveten om vilka förutfattade meningar och fördomar som produceras och reproduceras kring detta fenomen, och som i det långa loppet kan påverka valet av insatser i familjeärenden.

Sammantaget visar vår analys att genom att analysera berättelsen om den missbrukande föräldern förmedlas en viss stereotypisk bild av föräldern i de studerade filmerna. Filmerna skildrar en förälder i stor utsatthet som inte tar ansvar för sitt barns behov, som tappar kontrollen och väljer missbruket, men som även visar kärleksfullhet, försöker förändras och strävar efter normalitet. Det är därmed både en stereotyp och en ganska komplex bild som gestaltas av den missbrukande föräldern.

7. Kritisk reflektion

Inför arbetet med denna studie reflekterade vi över att synen på föräldraskap kan skilja sig markant mellan kulturer eftersom normer för föräldraskap är kontext- och kulturbundet. Detta ledde till att vi avgränsade materialet till nordiska filmer eftersom välfärdssystem och kulturella kontexter i Norden liknar varandra. Å ena sidan har avgränsningen hjälpt oss att synliggöra nyanser i de sociala interaktioner vi har analyserat som är kulturellt kontextbundna. Å andra sidan kan igenkänningen av att ha sett filmer från Norden, där vi själva växt upp, försvårat det neutrala förhållningssättet eftersom det är enklare att ha åsikter om fenomen som är bekanta. Vårt analyschema förenklade dock vårt sätt att förhålla oss till materialet genom att det påminde om vad som var relevant att fokusera på i relation till studiens syfte. På vissa sätt har det varit utmanande att använda och tolka filmberättelser som material, eftersom en filmscen ofta innefattar innehållsrika budskap som både är verbala och icke-verbala. Vi har hanterat detta genom att varva mellan sceners beskrivningar och citat, men framför allt också genom att löpande referera till exakta scener i empirin så att läsaren själv har möjlighet att gå till källan.

En annan reflektion om urvalet är att en av filmerna är baserad på en fri tolkning av en självbiografi (*Mig äger ingen*), och en annan är till viss del baserad på verkliga händelser i författarens barndom (*Svinalängorna*). Även om dessa två filmer har viss koppling till verkliga händelser till skillnad från de andra två, är det svårt för oss att veta exakt vad i filmerna som har förankring i verkliga (upplevda) händelser och vad som är ren fiktion. Därför har vi valt att utgå ifrån berättelserna i filmerna som fiktiva. Vi har heller inte upplevt att vissa av filmerna givit oss mer material än andra, utan upplever att varje film har givit sitt unika bidrag till studien. De gemensamma teman och mönster som hittats har skildrats i samtliga filmer men på dess enskilda och unika sätt. Vi har inte upplevt att man ser en betydlig skillnad på hur de utmärkande egenskaperna tillskrivs föräldern mellan de filmer som till viss del baseras på verkliga händelser och de filmer som inte gör det.

I linje med den sociala utsattheten har den missbrukande föräldern och dennes familj i alla filmer framställts med en ekonomisk utsatthet. Den generella utsattheten som genomgående speglas i filmerna, och den ekonomiska utsattheten specifikt, skapar bilden av att föräldrar med missbruk befinner sig i stor utsatthet på många plan. Trots att filmernas skildringar så tydligt förmedlar denna typ av utsatthet är det inget som lyfts fram tydligt i den tidigare forskningen. Bilden av den socialt och ekonomiskt utsatta föräldern bygger på föreställningar kring att missbruk tar sig uttryck, och påverkar föräldern, på specifika sätt. Vi tänker att det hade varit intressant att undersöka hur den missbrukande föräldern hade skildrats i filmberättelser om denne var ekonomiskt oberoende, eftersom föräldern då gissningsvis hade haft tillgång till funktioner som kan kamouflera missbruket på andra sätt. Detta genom till exempel propera kläder, finare hemmiljö och ekonomiskt kapital för att finansiera missbruket. Eftersom alla

studerade filmers berättelser har gestaltat den missbrukande föräldern som ekonomiskt utsatt bidrar även detta till en stereotypisk bild av den missbrukande föräldern. En annan faktor vi noterade som hade varit intressant att undersöka närmare var att med ett genusperspektiv se hur moderskap, faderskap och könsnormer i missbruk skildras på olika sätt.

Vi har behövt sälla ut vissa scener i materialet på grund av att materialet har varit så omfattande, vilket resulterat i att vi prioriterat de delar som känts mest relevanta och som tydligast visar vår analytiska poäng. Vi har också reflekterat kring våra val av tidigare forskning. Trots att vi har studerat hur ett fiktivt material har framställts var det relevant att inkludera forskning som redogör verkliga upplevelser och perspektiv på föräldraskap. Detta eftersom det som framställs i film ofta är inspirerat av föreställningar, fördomar och uppfattningar i det verkliga livet (Lacey 1998, s. 189).

Vi har vidare reflekterat kring att flera av filmerna utspelar sig långt tillbaka i tiden, genom tillbakablickar. Detta kan påverka hur filmerna gestaltar föräldraskap eftersom normerna på den tiden kan ha sett annorlunda ut. Däremot har det samtidigt visats att porträtteringar av den missbrukande föräldern i filmerna med tillbakablickar korrelerar med forskning som är relevant idag. Detta kan tyda på att porträtteringen av den missbrukande föräldern är cementerad och att den inte förändrats så mycket med tiden. Vi har emellertid funnit att mycket av den tidigare forskningen inom föräldraskap och missbruk inte har involverat faderskap i lika stor utsträckning som moderskap. Intressant nog är fäder överrepresenterade i vårt empiriska material. Mer forskning kring faderskap och missbruk hade kunnat nyansera bilden ytterligare och kanske möjliggjort nya perspektiv på framställningen av avvikelser och normalitet.

7.1 Studiens kunskapsbidrag

Vi har studerat fiktiva objekt som empiriskt material vilket har givit relevant kunskap om vilka normer och attityder som framställs genom film. Sådana normer och stereotypa bilder har inverkan på de som konsumerar den och speglar föreställningar på samhällsnivå. Filmtittande är i dagens samhälle på ett eller annat sätt en möjlig aktivitet för de flesta, där även socialarbetare är en del av konsumenterna. De tar därmed del av den medvetna eller omedvetna tolkningen av filmens innehåll och vad för budskap filmen förmedlar om ett fenomen. Filmerna som studerats speglar kulturellt tillgängliga sätt att betrakta den missbrukande föräldern på och har därför varit intressanta för att lyfta fram vilka egenskaper som tillskrivs denne. En professionell socialarbetare behöver reflektera kring och förhålla sig kritisk till det som tas för givet. Studier likt denna kan bidra till att socialarbetare ifrågasätter sina egna bilder av hur en missbrukande förälder "är". Vår studie har sammanfattningsvis bidragit till en ökad kunskap om hur föreställningar om missbruk och föräldraskap förmedlas genom konstruktionen av den missbrukande föräldern i film.

8. Referenslista

Allwood, C. M. & Erikson, M. G. (2017). *Grundläggande vetenskapsteori: för psykologi och andra beteendevetenskaper*. Andra upplagan Lund: Studentlitteratur

Assarsson, L. & Aarsand, P. (2011) “‘How to be good’”: media representations of parenting’, *Studies in the Education of Adults*, 43(1), pp. 78–92. doi: 10.1080/02660830.2011.11661605.

Björkhagen Turesson, A. (2020) ‘Conceptions, Norms, and Values in the Work of Child Protective Services with Families at Risk: An Analysis of Social Workers’ Diaries’, *Clinical social work journal*, 48, pp. 369–379. doi: 10.1007/s10615-019-00720-4.

Boréus, K. (2015) Diskursanalys. I: Ahrne, G. & Svensson, P. (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Andra upplagan [utök. och aktualiserade]. Stockholm: Liber

Burnett, G., Jones, R. A., Bliwise, N. G. & Thomson Ross, L. (2006) Family Unpredictability, Parental Alcoholism, and the Development of Parentification. *The American Journal of Family Therapy*, 34:3, 181-189. doi: 10.1080/01926180600550437

Burr, Vivien. (2015). *Social constructionism*. Third edition. London: Routledge

Bång, Carina. 2018. *29 sevärda filmer som berör beroende och anhöriga*. [Blogg]. 15 november. <http://medberoendeinfo.blogspot.com/2018/11/16-sevarda-filmer-som-beror-beroende.html> (Hämtad 2022-03-16).

Couvrette, A., Brochu, S. & Plourde, C. (2016) ‘The “Deviant Good Mother”’: Motherhood Experiences of Substance-Using and Lawbreaking Women’, *Journal of drug issues*, 1 January, pp. 292–307. doi: 10.1177/0022042616649003.

Coyer, S. M. (2001) ‘Mothers Recovering From Cocaine Addiction: Factors Affecting Parenting Skills’, *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*, 30(1), pp. 71–79. doi: 10.1111/j.1552-6909.2001.tb01523.x.

Dyba, J., Moesgen, D., Klein, M. & Leyendecker, B. (2019) ‘Mothers and fathers in treatment for methamphetamine addiction—Parenting, parental stress, and children at risk’, *Child & family social work*, 24(1), pp. 106–114. doi: 10.1111/cfs.12587

Freeman, M. L. & Valentine, D. P. (2004) ‘Through the Eyes of Hollywood: Images of Social Workers in Film’, *Social Work*, 49(2), pp. 151–161. doi: [10.1093/sw/49.2.151](https://doi.org/10.1093/sw/49.2.151)

Habel, Y. (2002) *Modern media, modern audiences: Mass media and social engineering in the 1930s Swedish welfare state*, ak. avh., Filmvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet.

Holland, S., Forrester, D., Williams, A. & Copello, A. (2013) Parenting and Substance Misuse: Understanding Accounts and Realities in Child Protection Contexts. *The British Journal of Social Work*. doi: 10.1093/bjsw/bcs197

Johansson, A. (2005). *Narrativ teori och metod: med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur

Lacey, N. (1998). *Image and representation: Key concepts in media studies*. Basingstoke: Macmillan.

Lanctôt, N. & Turcotte, M. (2018) ‘The “good mother” struggles: Obstacles to the attainment of motherhood ideals among adult women formerly placed in residential care’, *Child and Family Social Work*, 23(1), pp. 80–87. doi: 10.1111/cfs.12386

Larsson, S. & Goldberg, T. (2008) Närvarande och frånvarande berättelser. “Frontstage”- och “backstage”- analyser. I: Lilja, J., Larsson, S. & Sjöblom, Y. (red.). *Narrativa metoder i socialt arbete*. (ss. 153-182) Första upplagan. Lund: Studentlitteratur

Larsson, S., Sjöblom, Y., Lilja, J., Josselson, R. & Lieblich, A. (2008) Epilog: Perspektiv på narrativa metoder i socialt arbete. I: Lilja, J., Larsson, S. & Sjöblom, Y. (red.). *Narrativa metoder i socialt arbete*. (ss. 441-463) Första upplagan. Lund: Studentlitteratur

Lind, J., Westerling, A., Sparrman, A., & Dannesboe, K. I. (2016). *Introduction: Doing good parenthood*. In *Doing good parenthood* (pp. 1-15). Palgrave Macmillan, Cham.

Lo Cricchio, M. G., Lo Coco, A., Cheah, C. S.L. & Liga, F. (2019) ‘The good parent: Southern Italian mothers’ conceptualization of good parenting and parent–child relationships’, *Journal of Family Issues*, 40(12), pp. 1583–1603. doi: 10.1177/0192513X19842598

Lupton, D., & Barclay, L. (1997). *Constructing fatherhood: Discourses and experiences*. Sage Publications, Inc.

Mitchell, Sarah Jane (2021). *Fatherhood images and ideals: transforming, circulating, and responding to the Swedish Dads photo exhibition*. Diss. Linköping : Linköpings universitet

Orford, J., Velleman, R., Copello, A., Templeton, L & Ibanga, A. (2010) The experiences of affected family members: A summary of two decades of qualitative research, *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 17:sup1, 44-62. doi: 10.3109/09687637.2010.514192

Petersson, G. & Osvaldsson Cromdal, K. (2020) Narrativ analys. I: Dahlstedt, M. & Gruber, S. (red.), *Metoder för forskning i socialt arbete: hur, var och varför?* (ss. 177-192). Första upplagan. Gleerups

Regeringen (2015). *Ny lagstiftning om partnerskap och adoption - ett exempel ur verkligheten*. <https://www.regeringen.se/sa-styrs-sverige/lagstiftningsprocessen/ett-exempel-ur-verkligheten/> (Hämtad 2022-03-17)

Socialstyrelsen (2012). *Föräldraskap och missbruk: Att ta upp frågor om föräldraskap i missbruks- och beroendevården*. Västerås: Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2012-1-3.pdf> (Hämtad 2022-03-17)

Socialstyrelsen (2016). *Utreda barn och unga*. Falun: Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker/2015-1-9.pdf> (Hämtad 2022-03-18)

Sulkunen, P. (2007) 'Images of addiction: Representations of addictions in films', *Addiction Research & Theory*, 15(6), pp. 543–559. doi: 10.1080/16066350701651255.

Svenska dagbladet. (2019). *Hånad lag mot aga ses som självklar idag*. <https://www.svd.se/hanad-lag-mot-aga-ses-som-sjalvklar-i-dag> (Hämtad 2022-03-17)

Svenska filminstitutet. (2015). *Filmhistorien i fickformat*. <https://www.filminstitutet.se/sv/fakunskap-om-film/filmpedagogik/inspiration/filmens-forsta-ar/filmhistorien-i-fickformat/> (Hämtad 2022-03-18)

Svensson, K. (2007). Normer, normalitet och normalisering. I: Svensson, K. (red.). *Normer och normalitet i socialt arbete*. Första upplagan. Lund: Studentlitteratur

Svensson, K., Johnsson, E. & Laanemets, L. (2021). *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete*. Andra utgåvan [Stockholm]: Natur & Kultur

Svensson, P. & Ahrne, G. (2015) Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I: Ahrne, G. & Svensson, P. (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Andra upplagan [utök. och aktualiserade]. Stockholm: Liber

Tedgård, E., Råstam, M. & Wirtberg, I. (2019) 'An upbringing with substance-abusing parents: Experiences of parentification and dysfunctional communication', *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 36(3), pp. 223–247. doi: 10.1177/1455072518814308.

Unicef. 2018. *Inget barn ska behöva utsättas för våld*. <https://unicef.se/fakta/vald-mot-barn> (Hämtad 2022-03-17)

Valentine, D. P., & Freeman, M. L. (2002) "Film Portrayals of Social Workers: Doing Child Welfare Work", *Child och Adolescent Social Work Journal*, 19, 6, pp. 455-471. doi: [10.1023/A:1021145713542](https://doi.org/10.1023/A:1021145713542)

Valentine, K., Smyth, C. & Newland, J. (2019) "“Good enough” parenting: Negotiating standards and stigma", *International Journal of Drug Policy*, 68, pp. 117–123. doi: 10.1016/j.drugpo.2018.07.009

Vetenskapsrådet. 2017. *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet. https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf (Hämtad 2022-03-17)

Virokannas, E. (2011) 'Identity Categorization of Motherhood in the Context of Drug Abuse and Child Welfare Services', *Qualitative Social Work*, 10(3), pp. 329–345. doi: 10.1177/1473325011408480.

Wenneberg, S. B. (2010). *Socialkonstruktivism: positioner, problem och perspektiv*. Andra upplagan. Malmö: Liber

Wormer, K. & Juby, C. (2016) 'Cultural representations in Walt Disney films: Implications for social work education', *Journal of Social Work*, 16(5), pp. 578–594. doi: 10.1177/1468017315583173.